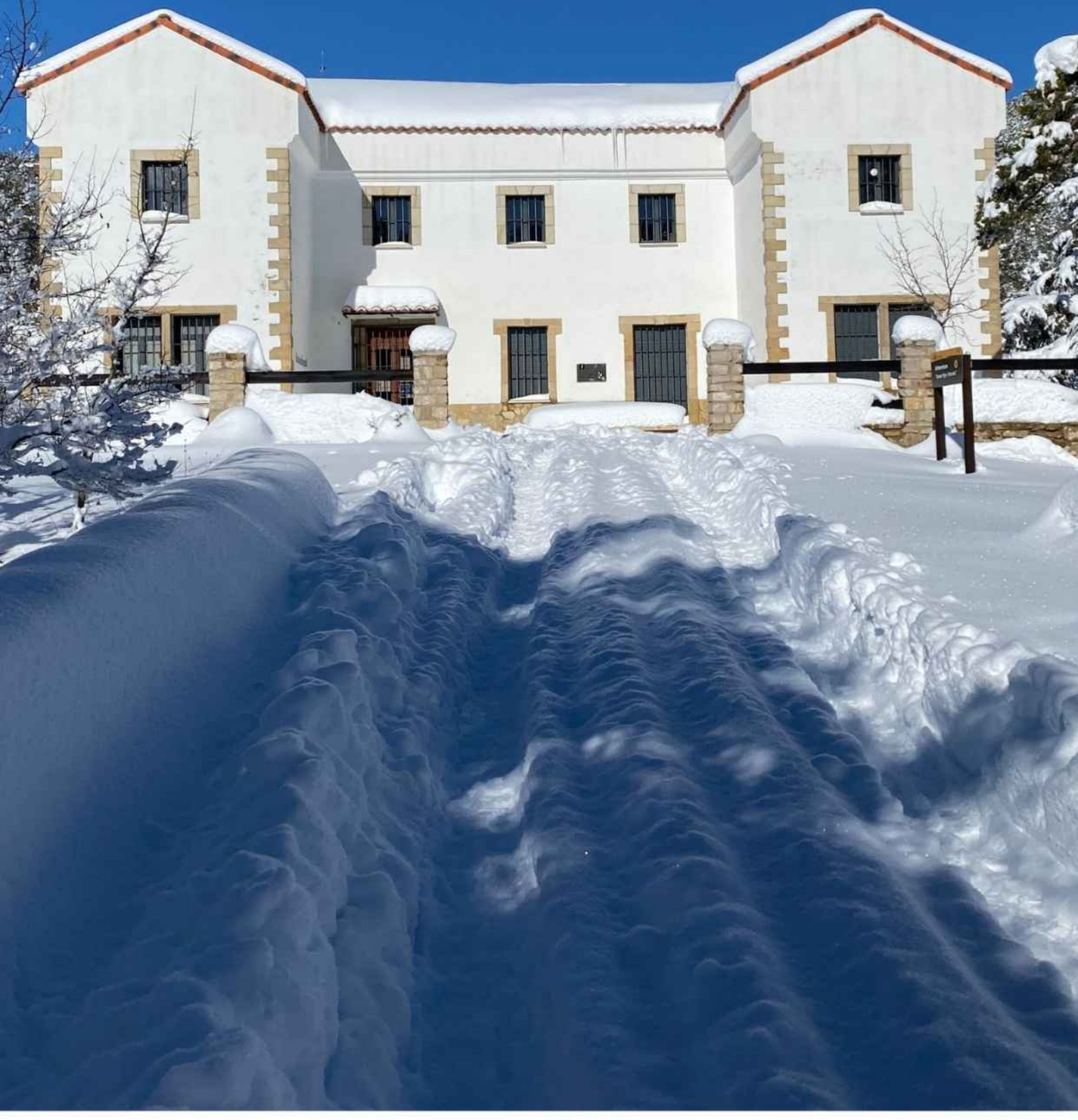

**Memòria de gestió del
PARC NATURAL DE PENYAGOLOSA
2021**

1. Introducció al Parc Natural de Penyagolosa

1.1 Descripció general del Parc Natural de Penyagolosa

El Parc Natural de Penyagolosa, localitzat entre els termes municipals de Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río, representa una fita geogràfica de primer orde i un referent cultural molt arrelat en la tradició valenciana. Amb les seues 1.094,45 ha, comprèn la Forest d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa i el seu pic més elevat (1814 m d'altitud) és considerat el sostre de la Comunitat Valenciana per excel·lència, només superat per l'Alt de les Barraques (Cerro Calderón).

En els últims contraforts del Sistema Ibèric i la Serralada Coster-catalana, el massís de Penyagolosa forma part d'un encreuament d'ambients geològics, biològics, culturals i socials. Aquesta terra de transició entre els pobles d'interior i els pobles pròxims a la costa impregna el caràcter dels seus pobladors, acostumats als rigors del clima.

Penyagolosa és el pic senyera per als valencians i també un referent per a l'excursionisme. Les seues cimes, llomes, turons, sendes i inclús penya-segats han format part de les vides de diverses generacions de muntanyencs.

Aquest espai natural compta amb diferents figures de protecció; va ser declarat Parc Natural l'abril de 2006, es va designar com a Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) el maig de 2000 i va ser proposat pel Govern Valencià com a Lloc d'Interés Comunitari (LIC) el juliol de 2001.

Es tracta d'un Parc amb una riquesa faunística i botànica excepcional, destacant les grans rapinyaires com l'àguila reial i la presència de gat salvatge, cabra salvatge i cabirol. És de destacar la presència del roure valencià, el teix i interessants formacions de roure reboll.

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona de menys de 20 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Hi ha multitud de vestigis dels pobles que van habitar i van passar per Penyagolosa; així en la contornada del Parc es localitzen assentaments ibers, restes de calçades romanes, etc.

Menció a part constituïx l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Va ser un antic convent de cenobites i està integrat per un conjunt arquitectònic d'estil neoclàssic del segle XVII, construït sobre unes ruïnes anteriors. Tots els anys se celebren esdeveniments amb centre en el santuari, el més conegut dels quals és l'antiga romeria dels "Pelegrins de les Useres". Altres pelegrinatges dels pobles que rodegen el massís són les de Vistabella del Maestrat, Culla, Xodos i Puertomingalvo.

No menys important és el patrimoni construït vinculat al medi rural tradicional, centrat en els "masos" i edificacions relacionades (pallers, eres, corrals, etc.) el conjunt dels quals posseïx un gran

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

valor històric i cultural. Construccions de pedra seca com a murs i casetes formen part del paisatge habitual d'aquest espai natural i dels seus voltants.

1.2. Normativa

Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat Valenciana, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana.

Oferix, amb la figura de protecció denominada Parc Natural, una via jurídica idònia per a mantindre la protecció dels valors mediambientals de l'espai natural. Aquesta llei estableix en l'article 31 la necessitat d'elaborar un pla d'ordenació dels recursos naturals amb anterioritat a la declaració d'un Parc Natural.

Decret 49/2006, de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat, pel qual s'aprova el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma d'ordenació del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'ordenació, la conservació, la regeneració si és el cas, la millora i l'ús sostenible dels recursos naturals i culturals del massís de Penyagolosa.
- L'execució d'una estratègia de desenvolupament sostenible econòmic i social per al massís de Penyagolosa, basada en la conservació i l'ús racional dels recursos naturals i tenint en compte que l'actual paisatge forestal de la zona és, en bona part, el resultat de la intensa gestió forestal desenvolupada durant segles.
- El foment de la col·laboració i el suport mutu entre els organismes de l'Administració Local de la zona i els distints agents socials i econòmics implicats en el Pla. Tot això conforme amb les competències i atribucions de les dites entitats locals i atenent als legítims drets i interessos dels titulars privats dels terrenys, els recursos i les activitats econòmiques.

L'extensió de la superfície del PORN és de: 26.497,7 ha.

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos, Villahermosa del Río, Castillo de Villamalefa i Llucena.

Decret 50/2006 de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat Valenciana de declaració del P.N. de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma fundacional del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'objecte i la finalitat de la declaració del Parc Natural de Penyagolosa.
- L'àmbit territorial.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- El règim de protecció i gestió. L'elaboració i tramitació del Pla Rector d'Ús i Gestió del Parc Natural de Penyagolosa.
- La naturalesa i composició de la Junta Rectora del Parc Natural de Penyagolosa.
- Les funcions del director-conservador del Parc Natural.
- El finançament i el règim d'infraccions.

L'extensió del Parc (Zona de Protecció) és de: 1.094,45 ha

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río.

1.3. Figures de protecció

Parc Natural:

La Generalitat Valenciana, en exercici de les seues competències en matèria de medi ambient, segons l'article 31.10 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, va promulgar la Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Valenciana. Dita Llei estableix la figura del Parc Natural com especialment indicada per a la protecció d'espais naturals valuosos de forma compatible amb l'ús sostenible dels recursos naturals en els sectors forestal, ramader, cinegètic, agrícola i de serveis, així com amb l'exercici d'una important funció social en l'estudi, l'ensenyament i el gaudi ordenat dels valors ambientals i culturals.

La figura de Parc Natural, és també especialment adequada per a la gestió d'aquells espais naturals que, com en el cas de Penyagolosa, es caracteritzen per uns valors ambientals i paisatgístics que s'han configurat històricament en estreta interacció amb l'activitat humana del medi rural.

Per l'elevat interès geològic, biològic, històric i paisatgístic d'aquest espai natural, el Consell de la Generalitat per mitjà del Decret 50/2006 de 7 d'abril, va declarar el P.N. de Penyagolosa.

Monument Natural:

El Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres discorre durant més d'un quilòmetre dins de la delimitació actual del Parc Natural de Penyagolosa i en aproximadament 13,2 quilòmetres dins de l'àmbit d'aplicació del Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

El Camí dels Pelegrins de les Useres és l'itinerari tradicional del pelegrinatge que li dóna nom i se celebra tots els anys l'últim divendres del mes d'abril en una ruta d'aproximadament 35 km que acaba en l'Ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Travessa els termes dels municipis de les Useres, Llucena, Xodos i Vistabella del Maestrat. El Monument Natural està constituït per una àrea d'amortiment d'impactes que consisteix en una franja contínua de terreny de 50 metres d'amplària a un i a l'altre costat del camí, mesurats a partir de l'eix central d'aquest en projecció horitzontal i perpendicular a dit eix.

El camí discorre entre terrenys de cultiu, llentiscars i coscollars, carrascars i pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) en les seues parts més baixes, mentre que en les més altes predominen les pinedes de pinassa (*Pinus nigra*) i roig (*Pinus sylvestris*) esguitats per rouredes (*Quercus faginea*).

El Decret 40/2007, de 13 d'abril, del Consell, va declarar El Camí dels Pelegrins de les Useres com a Monument Natural.

Lloc d'Interès Comunitari:

Per mitjà de la Directiva 92/43/CEE denominada "Directiva d'Hàbitats", els estats membres es comprometen a preservar els hàbitats d'interès comunitari que, estant reconeguts com a Llocs d'Interès Comunitari (LIC), aquests formen part de la Xarxa Natura 2000. El massís de Penyagolosa va ser proposat com a LIC el 10 de juliol de 2000 amb una superfície de 31.921ha albergant els municipis de Vistabella del Maestrat, Xodos, Llucena, Castillo de Villamalefa, Villahermosa del Río, Cortes de Arenoso i Zucaina.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Zona d'Espacial Protecció per a les Aus:

Les zones d'Espacial Protecció per a les Aus (ZEPA) són espais que formen part de la Xarxa Natura 2000, designats pels estats membres segons la Directiva 92/43/CEE denominada “d'Hàbitats” i la Directiva d'Aus Silvestres 79/409/CEE. El massís de Penyagolosa és zona ZEPA des del 9 de maig de 2000 i es va ampliar en l'Acord de 5 de juny de 2009, del Consell, d'ampliació de la Xarxa de Zones d'Espacial Protecció per als Ocells (ZEPA) de la Comunitat Valenciana. (DOCV nombre 6031, de 09.06.2009) i Acord de 27 de novembre de 2009, del Consell, de correcció d'errors en els annexos I i II de l'Acord de 5 de juny, del Consell, d'ampliació de la Xarxa de Zones d'Espacial Protecció per als Ocells (ZEPA) de la Comunitat Valenciana. (DOCV nombre 6155 de 30.11.2009)

Engloba als municipis de Castillo de Villamalefa, Cortes de Arenoso, Lluçena, Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat, Xodos i Zucaina i comprèn una extensió de 53.227,19ha.

Microreserva de Flora:

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona d'11,4 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex Aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Per l'Ordre de 19 de setembre de 2003 de la Conselleria de Territori i Habitatge, es va declarar la microreserva de la Picossa amb 4,05ha. al terme de Vistabella del Maestrat. En ella es poden trobar les espècies prioritàries: *Jasione mansanetiana*, i el teix (*Taxus baccata*).

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

1.4. Personal del Parc Natural de Penyagolosa

En l'exercici de l'any 2021 el Parc Natural disposava del següent personal adscrit::

Un Director-conservador responsable de la gestió tècnica de l'espai natural.

El director-conservador va ser nomenat amb efectes del 15 de juny de 2016. Les funcions del director-conservador són:

Adoptar les decisions relatives a la gestió del Parc Natural que no hagen sigut expressament reservades a altres òrgans, incloses totes aquelles que deriven del PORN del Massís de Penyagolosa i aquelles que s'establisquen en el Pla Rector d'Ús i Gestió que es formule per al Parc.

Ostentar la direcció tècnica i la coordinació del personal assignat al Parc Natural, com també de les instal·lacions i equipaments vinculades a la gestió d'aquest.

Elaborar les propostes de pressupostos i de programes de gestió, com també la proposta de memòria anual d'activitats.

Ostentar la representació ordinària del Parc Natural davant dels col·lectius ciutadans i les entitats públiques i privades rellevants, a l'efecte d'assegurar la participació pública en la gestió de l'espai, com també davant de les instàncies tècniques, científiques i de coordinació i cooperació administrativa que corresponguen.

Emetre els informes exigits per la legislació o els instruments d'ordenació del Parc. Així com els informes que els siguin requerits per la conselleria competent en matèria de medi ambient en aquells procediments promoguts per l'administració o particulars que afecten el Parc Natural.

Equip de divulgació i educació ambiental:

Està constituït per dos educadors ambientals, que s'encarreguen de les tasques relacionades amb l'ús públic i la divulgació dels valors del Parc natural, així com l'educació ambiental.

Enfront l'excés de treball que va suposar la Covid-19, aquest equip es va reforçar amb un educador més durant els mesos de juliol i agost.

Equip de conservació i manteniment:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

Equip de conservació i manteniment del Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

1.5. Composició de la Junta Rectora

- El conseller competent en matèria de medi ambient, en la seua condició de president nat de la Junta Rectora.
- El president de la Junta Rectora, anomenat pel Consell de la Generalitat a proposta del conseller competent en matèria de medi ambient.
- El director-conservador del Parc Natural, que actua com a secretari.
- Un representant de cada una de les conselleries:
  - Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori;
  - Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport.
  - Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Sostenible;
  - Conselleria de Justícia, Administració Pública, Reformes Democràtiques i Llibertats Públiques;
  - Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball;
- Un representant de l'Agència Valenciana de Turisme.
- Un representant de la Diputació Provincial de Castelló.
- Un representant per cadascun dels Ajuntaments: Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat i Xodos.
- Un representant del grup d'acció local Associació Palancia-Mijares, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant del grup d'acció local Associació per al Desenrotllament Integral dels Ports-Maestrat (PORTMADER), designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de la Fundació Penyagolosa, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de l'Associació de Veïns d'El Carbo, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de la Federació d'Associacions de Veïns de la Comunitat Valenciana, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de l'associació Amics del Penyagolosa, triat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de la Federació d'Esports de Muntanya i Escalada de la Comunitat Valenciana, triat lliurement per la dita entitat, pel termini que ella establisca.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- Un representant de les associacions excursionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat lliurement per les dites entitats de comú acord entre elles.
- Un representant de la Universitat Jaume I, designat per l'esmentada entitat acadèmica.
- Dos representants de les associacions conservacionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat per les dites entitats de comú acord entre elles.
- Un representant, amb caràcter rotatori biennal, de les societats de caçadors dels municipis del Parc Natural, triat per les dites societats de comú acord entre elles.
- Dos representants dels propietaris privats de terrenys en el Parc Natural, amb caràcter rotatori biennal, triat pels mateixos de comú acord entre ells.
- Un representant de l'Associació Valenciana d'Agricultors, triat per aquesta entitat.
- Un representant de la Unió de Llauradors i Ramaders de la Comunitat Valenciana, designat per aquesta entitat.
- Dos representants de les organitzacions sindicals més representatives en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, elegits per aquestes entitats.

2. Objectius:

Dins del marc normatiu i d'ordenació establert en el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa, l'any 2021 el règim de protecció aplicat al Parc Natural i les actuacions dutes a terme en ell han perseguit el compliment dels següents objectius generals:

- Protegir i conservar el patrimoni cultural associat als valors ambientals i paisatgístics, amb especial atenció als elements historicoartístics, arquitectònics i etnològics i, en general, a aquells trets, estructures o béns que resulten del poblament humà en els últims segles.
- Corregir i minimitzar els impactes que l'activitat humana ha pogut ocasionar sobre els recursos naturals, paisatgístics i culturals.
- Promoure mesures directes per a la conservació, regeneració, millora, difusió i valoració dels elements i conjunts d'interés natural i cultural.
- Fomentar i coordinar programes d'actuació en matèria d'ús públic i privat dels recursos naturals i culturals, incloent-hi l'estudi, l'aprofitament sostenible, la investigació, l'ensenyança i el gaudi ordenat d'aquests.
- Potenciar i regular l'ús públic del medi, el qual compta amb una notable tradició en el massís de Penyagolosa, sent objecte d'atenció especial la recreació ordenada en la naturalesa, el senderisme, l'escalada clàssica, l'escalada esportiva, les carreres de muntanya i el turisme rural en les seues diverses modalitats.
- Facilitar i fomentar la participació de municipis, propietaris, usuaris i col·lectius socioeconòmics en la gestió de l'espai protegit i en el disseny d'estratègies d'actuació específiques.
- Promoure la coordinació i la concurrència d'iniciatives entre l'administració autonòmica, les corporacions locals i la iniciativa privada en les matèries relatives a la gestió del Parc.
- Suport a la població i corporacions locals en la seua relació amb l'administració i en el seu funcionament en l'exercici d'activitats no pròpies amb la conservació, però si compatibles amb els projectes d'ordenació.

3. Programa de conservació

Aquest programa té com a objectiu mantindre i/o recuperar l'estat de conservació de les espècies, els seus hàbitats i ecosistemes. Un programa en el qual s'impliquen tant l'equip de gestió, com les brigades de manteniment del Parc Natural, del Camí dels Pelegrins i de la Xarxa Natura 2000, assessorats per diferents especialistes tant de la Conselleria com de les universitats valencianes.

A més, responent al criteri de preservar no sols el patrimoni natural, sinó també l'històric i cultural, es fan diferents treballs per a la conservació d'altres elements patrimonials de l'àmbit del parc, com a fonts, construccions de pedra en sec, construccions tradicionals, etc.

3.1. Conservació de flora

3.1.1. Censos d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada (CVEFA)

Des del Parc Natural fem el recompte anual del lliri de neu, per la seua banda els tècnics del Servei de Vida Silvestre i la brigada de la Xarxa Natura 2000 col·laboren en el cens d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada (CVEFA). En 2021 es van realitzar els censos de les següents espècies:

Espècie	Municipi	Total exemplars	Catalogació
Pírola (<i>Moneses uniflora</i>)	Vistabella del Maestrat	12 ramets	EPE
Orquídia (<i>Dactylorhiza incarnata</i>)	Vistabella del Maestrat	21 rosetes	EPE
Búgula de bosc (<i>Ajuja pyramidalis</i>)	Vistabella del Maestrat	825 rosetes	VU
<i>Allium repens</i> (plantació riu Montlleó)	Vistabella del Maestrat	0	VU
Orquídia (<i>Epipactis phyllanthes</i>)	Vistabella del Maestrat	0	VU
<i>Laserpitium latifolium</i>	Vistabella del Maestrat	24	VU
<i>Dianthus carthusianorum</i> (plantació Planàs)	Vistabella del Maestrat	485	EPNC
Lliri de neu (<i>Galanthus nivalis</i>)	Vistabella del Maestrat	20.044	EPNC

Nota: Respecte a memòries anteriors alguns taxons censats han canviat el seu nivell d'amença d'acord amb l'ORDRE 2/2022, de 16 de febrer, de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, per la qual s'actualitzen els llistats valencians d'espècies protegides de flora i fauna.

La taula inclou per segon any consecutiu les dades de la pírola (*Moneses uniflora*), espècie descoberta en 2020 en Penyagolosa la qual ha sigut inclosa en el nou Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada en la categoria "d'en perill" (EPE).

Les xifres exposades es refereixen a nombre d'individus, encara que per a la búgula de bosc (*Ajuja pyramidalis*) i l'orquídia *Dactylorhiza incarnata* es parla de rosetes (amb i sense escaps florals) i en

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

el de *Moneses uniflora* de ramets, unitats que permeten el seu comptatge, però que no tenen per què correspondre's a individus genèticament diferents.

A l'hora de comparar els resultats que es presenten en les memòries, cal considerar que per a les espècies catalogades com "en perill" (EPE) els censos són anuals, però per a les espècies "vulnerables" (VU) o protegides no catalogades" (EPNC) les localitats se censin cada dos anys, per la qual cosa un any se censa una part de les localitats i a l'any següent l'altra part.

En el cas d'*Allium repens* la població revisada era una plantació que fins ara estava funcionant bé, però en la prospecció de 2021 es va trobar seca i no es van observar individus. El que no vol dir que haja desaparegut. Potser, l'absència d'observacions d'*Epipactis phyllanthes* pot ser interpretada també així, ja que les orquídiades poden no desenvolupar la part aèria si les condicions ambientals no són les adients.

3.1.2. Tala i poda d'arbres

Amb la finalitat d'evitar danys amb la possible caiguda de pins o altres arbres afectats per causes naturals (vent, neu, etc.) en les microreserves, la brigada Xarxa Natura 2000 ha talat, podat, partit i apilat exemplars de pi negre (*Pinus nigra*) i pi roig (*P. sylvestris*). En el cas del Mas del Surdo

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

(Vistabella del Maestrat), la tala s'ha realitzat sobretot per a evitar que caigueren sobre la població natural de nabiu (*Vaccinium myrtillus*).

Microreserva	Especie	Motiu	Total
Bc. de la Pegunta	Pi negre (<i>Pinus nigra</i>) i Pi roig (<i>Pinus sylvestris</i>)	Afectat per causes naturals	29 exemplars talats
La Picossa	Pi indeterminat (<i>Pinus sp</i>)	Afectat per causes naturals	47 exemplars talats
La Picossa	Quercínia (<i>Quercus sp</i>)	Afectat per causes naturals	9 exemplars podats
Mas del Surdo	Pi negre (<i>Pinus nigra</i>)	Afectat per causes naturals	70 exemplars talats
Mas del Surdo	(<i>Pinus sp.</i>)	Afectat per causes naturals	40 exemplars talats
Mas del Surdo	Quercínia (<i>Quercus sp</i>)	Afectat per causes naturals	5 exemplars podats
Mas del Surdo	Salze (<i>Salix sp</i>)	Afectat per causes naturals	6 exemplars podats

A més aquesta brigada, per raons similars, ha dut a terme actuacions puntuals de tala o poda de diverses espècies en alguns altres punts del terme de Vistabella: trèmols *Populus tremula* (24 ex.), rosers silvestres *Rosa sp* (42 ex), esbarzers *Rubus ulmifolius* (9), om *Ulmus sp* (1 ex) i pins *Pinus sp* (21 ex).

D'altra banda les brigades del Parc Natural de Penyagolosa i del Camí dels Pelegrins han realitzat unes altres tales per motius diversos, les més significatives han sigut:

Lloc	Espècie	Motiu	Total
Part baixa del barranc de la Teixera, prop de la Casa Forestal	Xiprer d'Arizona (<i>Cupressus arizonica</i>)	Eliminació d'espècie al·lòctona i aclariment del bosc. S'aprofiten els fustos obtinguts per a fer postes de senyalització.	Tala de 36 exemplars
Camí dels Pelegrins/ GR33 tram Caseta control - Viver de la Pegunta	Pi negre (<i>Pinus nigra subsp. salzmanii</i>) i pi roig (<i>Pinus sylvestris</i>)	Exemplars morts amb risc de caure sobre la sendera	Tala de diversos exemplars
Pista del Remolcador, a l'altura del Mas de Sanaüja	Pi roig (<i>Pinus sylvestris</i>)	Exemplars caiguts sobre la pista	Tala de 2 exemplars

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.3. Desbrossaments

A més dels desbrossaments associats a l'ús públic de sendes i àrees recreatives que realitzen les brigades del Parc i la del Camí dels Pelegrins (vegeu apartat 6), la brigada Xarxa Natura 2000 realitza en alguns punts del Parc i el seu entorn, tasques de desbrossament amb l'objectiu concret d'afavorir el creixement d'espècies catalogades de flora, en disminuir la hiperdensitat de l'espècie esbrossada. En 2021 aquests desbrossaments s'han realitzat en els següents llocs:

Espècie	Lloc	Total superfície
Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i>)	Microreserva de flora del Barranc de la Pegunta (Vistabella)	135 m ²
Matollar	Microreserva de flora de la Picossa (Vistabella)	300 m ²
Herbassar	tova del Carbo (Villahermosa del Río)	270 m ²

3.1.4. Revisió de piquetes i cartells en les microreserves

Com tots els anys, en 2021 la brigada de la Xarxa Natura 2000 ha revisat les piquetes i cartells col·locats en 2019 i ha canviat o afermat les que es trobaven en mal estat, tant en el cas de la microreserva del barranc de la Pegunta com en la de la Picossa (totes dues en el TM de Vistabella).

3.1.5.- Producció de planta en el viver

La brigada Xarxa Natura 2000, amb la col·laboració puntual de les brigades del Parc i del Camí dels Pelegrins fa treballs de manteniment continuat en el viver de Sant Joan consistents en regs, neteja d'eres, repicat de plàntules de diverses espècies, recollida de llavors d'algunes de les espècies que es cultiven i podes dels arbres que envolten el viver.

A més, 2021 aquesta brigada va plantar al viver les següents espècies: *Atropa belladonna* (6 exemplars), *Euonymus latifolius* (4 ex.), *Sedum album* (150 ex.), *Sedum sediforme* (30 ex.), *Allium sphaerocephalon* (15 ex.). Les tres últimes espècies s'utilitzen en el projecte de reintroducció de la papallona apol·lo en el PN de Penyagolosa, es tracta de plantes nutrícies de les larves o nectaríferes per als adults d'aquesta espècie.

També en relació amb aquest projecte s'han fet regs i manteniments de les plantes utilitzades per a la seua alimentació dins de l'insectari construït en 2020 dins del recinte del viver (vegeu apartat 3.2.4).

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.6.- Plantacions

En 2021 la brigada Xarxa Natura 2000 va realitzar una plantació de 485 exemplars de clavell de gitana (*Dianthus carthusianorum*) en la zona del Planàs.

Per la seua part la brigada i els educadors del parc natural van col·laborar en la localització, plantació experimental i regs de diversos exemplars de genciana (*Genciana cruciata*) en una sèrie de parcel·les dins de la zona d'influència del PORN de Penyagolosa. Tot això en el marc d'un projecte d'investigació sobre la papallona formiguera (*Phengaris rebeli*) que depèn estretament d'aquesta planta, ja que les seues larves s'alimenten quasi només d'ella. Totes dues espècies són de presència molt rara i localitzada a la Comunitat Valenciana. Aquest projecte està duent-se a terme per l'investigador Sergio Montagud, de l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva (ICBiBE), i compta amb la col·laboració del parc natural.

A la zona del Rodesnar les brigades del Parc i del Camí dels Pelegrins van plantar 122 clots amb plançons de roure reboll (*Quercus pyrenaica*) per a reforçar la població existent. I a més es van revisar, reparar i substituir els protectors de repoblacions fetes anys anteriors en El Rodesnar i la Lloma Belart.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.7.- Situació i treballs de sanitat forestal en l'àmbit del PORN de Parc Natural de Penyagolosa

La presa de decisions de gestió en matèria de Sanitat Forestal es fonamenta en la informació recollida durant la campanya de Prospecció Fitosanitària de les muntanyes de la Comunitat Valenciana que tots els anys, i des de 1996, es realitza en la primavera. En ella, els i les Agents Mediambientals avaluen de cadascuna de les divisions mínimes d'avaluació o masses considerades. El processament i anàlisi d'aquesta informació contribueix de manera decisiva a la presa de les decisions de gestió dels insectes forestals potencialment nocius, perseguint que les seues poblacions es mantinguen per davall d'un llindar de danys determinat.

L'assignació dels recursos destinats a l'àmbit d'aplicació del PORN del Parc Natural de Penyagolosa la realitza el Servei d'Ordenació i Gestió Forestal en col·laboració amb el personal tècnic dels Serveis Territorials de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica a Castelló. En aquest procés es rep el suport de l'Assistència Tècnica del Servei per a les Prospeccions de Quarantena i l'Estat Fitosanitari dels Forests de la Comunitat Valenciana de VAERSA, que ha comptat amb un tècnic i tres brigades per a la província.

S'exposa un resum de la informació recollida en la Prospecció Fitosanitària de 2021 en l'àmbit del PORN del P.N. de Penyagolosa, que inclou quatre masses dins del Parc Natural -"Sant Joan de Penyagolosa" (CS001M1 i M2), "Penyagolosa" (CS5197M1) i "Sanaüja" (CS5163M1)- i altres 71 situades fora d'aquest però dins de l'àmbit d'aplicació del PORN. Es presenten a més els treballs realitzats en matèria de Sanitat Forestal.

Els resultats de la Campanya de Prospecció 2021 mostren que la situació fitosanitària quant a grau d'infestació de processionària del pi suposen un lleuger augment respecte a la campanya anterior, passant de grau 0 en 2020, a grau 1 en 2021, en les quatre masses estudiades al Parc Natural. Per a les masses avaluades en l'àmbit d'aplicació del PORN, però fora del Parc Natural del Penyagolosa, s'aprecia un augment en els nivells d'afecció, 46 de les 71 masses amb grau 1, mentre que en l'anterior temporada la majoria de les masses presentaven grau 0. Algunes masses han sigut avaluades en grau 2, la qual cosa suposa un nivell de danys major en haver avançat la presència de nius de processionària des de la vora de la massa cap al seu interior. Encara que en general es tracta d'un grau d'infestació baix es constata un canvi de tendència.

Vint-i-dues masses de l'àmbit d'aplicació del PORN van ser diagnosticades per a la categoria de perforadors del pi i a excepció la massa "Vall d'Usera" (CS017M4) en la qual *Tomicus sp.* va ser citat com a "Presència mitjana", totes elles van ser avaluades amb nivell més baix de "Presència", sent per tant resultats favorables i similars als obtinguts en 2020.

En la categoria Altres insectes, la cita de l'eruga peluda (*Lymantria dispar*) torna a ser la més assenyalada, constatant-se la seua presència en 11 masses de l'àmbit PORN, mentre que no es va detectar a les masses situades dins del parc natural. En aquesta campanya s'ha produït un augment generalitzat del nombre de captures de les Xarxes Permanents de Mostreig de la província, havent superat tots els punts de mostreig el nombre de captures aconseguït en l'anterior temporada. En concret, els valors aconseguïts en dos punts d'aquesta xarxa situats a l'àmbit del PORN han duplicat la mitjana de captures per trampa dels últims 10 anys. Davant l'increment en les poblacions

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

d'aquest lepidòpter, és necessari parar atenció a les masses amb presència de quercínies davant possibles defoliacions en les pròximes primaveres.

Quant a Malalties i fisiopaties, en la campanya 2021, van augmentar el nombre de cites d'aquest grup de diagnòstics, en gran part a causa de les 23 cites de "Fisiopatia de les pinedes" en *Pinus sylvestris* i *Pinus nigra* en 14 muntanyes, pertanyents als TM de Xodos i Vistabella del Maestrat. També han sigut citades en una ocasió "Decaïment de ginebres" en la massa "Lloma Bernat i Barranc Ferrer" (CS013M1) i *Thyriopsis halepensis* en la massa "Mas de Racó" (CS5165M1). No

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

obstant això, continua sent el vesc (*Viscum album*) el diagnòstic més citat per a aquest grup afectant la majoria de les masses prospectades.

Respecte als treballs de sanitat realitzats, durant 2021 s'ha continuat amb tractaments per a disminuir les poblacions de la processonària del pi. Com altres anys s'han col·locat trampes en diferents masses de l'entorn de Penyagolosa, amb un total de 111 paranys en Sant Joan de Penyagolosa i Alfardell (Vistabella del Maestrat) i Collado Bajo (Castillo de Villamalefa). Les trampes contenen en el seu interior una càpsula carregada amb feromona sexual sintètica "pityolure", que exerceix una forta atracció sobre els mascles, els quals, una vegada al seu interior, no poden escapar. Amb això es persegueix reduir el nombre de còpules i per tant disminuir la reproducció en la població.

Igualment, com altres anys, a la tardor es va realitzar un tractament amb motxilla polvoritzadora i canó nebulitzador en algunes masses de l'àmbit del PORN seleccionades per la seua accessibilitat, pel seu ús públic i per constituir potencial de risc per a la salut pública. Com l'any anterior es va realitzar aquesta actuació al voltant les pistes de la massa forestal de Collado Bajo en el terme municipal de Castillo de Villamalefa.

3.2. Conservació de fauna

3.2.1. Evolució de la població d'aus necròfagues en l'àmbit del PORN de Penyagolosa. Cens 2021

Les aus necròfagues o carronyeres són aquelles que s'alimenten sobretot de cadàvers, les quals compleixen un important paper ecològic i sanitari (eliminen de manera ràpida i neta restes en descomposició i eviten la propagació de malalties), però són extremadament sensibles a les alteracions en la piràmide tròfica i particularment a la utilització de tòxics o verins en el medi natural.

De les espècies presents a Espanya, a la Comunitat Valenciana es reproduïxen habitualment el voltor comú (*Gyps fulvus*) i l'aufrany (*Neophron percnopterus*), i s'ha començat un projecte de reintroducció del trençalòs (*Gypaetus barbatus*) a la Tinença de Benifassà. El voltor comú està inclòs en la Directiva d'Aus i en la Llista d'Espècies en Règim de Protecció Especial, i no es considera amenaçada a Espanya. Per contra, l'aufrany sí que ho està, i és una espècie que està classificada com a "Vulnerable" en el Catàleg Valencià de Fauna Amenaçada, mentre que el trençalòs ho està com a «En perill d'extinció» (ORDRE 2/2022, de 16 de febrer). La Resolució de 13 de desembre de 2004, de la Direcció General de Gestió del Medi Natural, va aprovar un programa d'actuacions per a la conservació d'ocells necròfags de la Comunitat Valenciana. Aquest programa conté les mesures per a garantir la conservació i recuperació de les espècies indicades, incloent-hi la protecció de colònies, seguiment de poblacions, funcionament de menjadors, investigació i establiment de contactes i mecanisme de participació amb col·lectius interessats o afectats per aquestes espècies.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Com a balanç de resultats d'aquest programa, es mostra a continuació l'evolució de les poblacions de voltor comú, l'única espècie que es reproduïx habitualment en l'àmbit del PORN de Penyagolosa. L'aufrany s'observa en aquest territori en migració encara que també hi ha parelles nidificant no gaire lluny dels seus límits. Quant al trencalòs, en desembre de 2021 es va constatar la visita de Dalila per la vessant oest del massís (Villahermosa del Río, observació de J.M. Gracia), una jove femella nascuda el 8 de març a la República Txeca i que forma part del Projecte de Reintroducció d'aquesta espècie en la Tinença de Benifassà.

Voltor comú

Des de fa pocs anys l'espècie torna a reproduir-se a les tres províncies valencianes. La població nidificant de voltor comú a la província de Castelló se censa anualment des de 1990, i n'està encarregat el personal del Centre de Recuperació de Fauna del Forn del Vidre (la Pobra de Benifassà) del seguiment de camp i de la coordinació de la informació.

No obstant això, els darrers anys s'ha passat a realitzar un cens bianual, corresponent un cens complet en 2021. Aquest cens mostra un lleuger descens en l'àmbit provincial que confirma la tendència a la baixa observada des de 2017.

En el cas de Penyagolosa fins a 2019 havíem presentat en les memòries els resultats del seguiment de la denominada població de Montlléo-Penyagolosa. No obstant això en 2020 vam realitzar una localització més precisa dels nius d'aquesta espècie que ens ha portat a redefinir les parelles que estrictament poden considerar-se incloses en l'àrea d'aplicació del PORN de Penyagolosa. El número d'aquestes és inferior a les xifres recollides en les memòries anteriors a aquest any, amb les

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

quals no han de comparar-se per considerar àrees territorials diferents. En la present memòria de 2021 continuem aplicant aquest criteri. D'acord amb això, l'evolució del nombre de parelles estrictament localitzades dins dels límits del PORN és:

Població	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Montlleó-Penyagolosa	32	40	41	43	36	45	48	65	50	22	41

Veiem doncs, que en la zona PORN el nombre de parelles nidificants de voltor comú ha anat incrementant-se fins a 2018, en què va aconseguir un màxim de 65 parelles, amb un descens moderat en 2019, un molt major en 2020 i una recuperació relativa en 2021. No obstant això, com es va explicar a la memòria de l'any passat, el baix nombre de parelles detectades en 2020 pot deure's a les limitacions de cens degudes als problemes de desplaçament per la pandèmia: sols es va fer una estimació lleugera basada en 1 sola visita a cada punt de reproducció i no es van obtenir dades d'èxit reproductiu (núm. polls/parella). Al contrari el cens de 2021 es considera complet pel que fa a parelles nidificants i per tant la reducció respecte a 2018 i 2019 confirma un descens en el nombre de parelles nidificants acorde a la tendència general de la província. Per un altre costat dir que en 2021 no es va poder fer un seguiment complet les pollades, motiu per la qual tampoc aquest any tampoc tenim dades del nombre de polls nascuts.

3.2.2. Seguiment del cranc de riu ibèric (*Austropotamobius pallipes*)

En 2021, la brigada de la Xarxa Natura 2000 i el Centre de Conservació d'Espècies Dulciaquícola de la Comunitat Valenciana (CCEDCV) van realitzar al Parc Natural de Penyagolosa i la seua zona PORN el seguiment del cranc de riu ibèric en 8 cursos fluvials, augmentat el nombre de localitats prospectades respecte a 2020. Els resultats obtinguts van ser:

Lloc	Detecció
Pont Romà (Vistabella)	Presència
Molí de l'Astor (Vistabella)	Presència
Riu dels Molins (Vistabella)	Presència
Barranc de la Pregunta (Vistabella)	Presència
Barranc de Montsó (Vistabella)	Presència
Font del Til·ler (Vistabella)	Presència
Riu Montlleó (Vistabella)	Presència
Riu Carbo (Villahermosa del Río)	Presència

S'observa que es manté la presència i reproducció en les diferents poblacions, incloent-hi la de la Pregunta (l'única situada dins del parc natural) on després de l'absència d'observacions en 2018 es va tornar a detectar en 2019, 2020 i 2021. A diferència d'anteriors memòries incloem les dades corresponents a prospeccions en el riu Montlleó (Vistabella del Maestrat) i en el riu Carbo

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

(Villahermosa del Río), sent positius per aquesta espècie. En 2021 no es van realitzar soltes de cranc en l'àmbit PORN del Penyagolosa. En el moment de redacció d'aquesta memòria no es contava amb el nombre d'exemplars detectats en cada localitat, raó per la qual només se cita la presència en els trams esmentats.

3.2.3. Col·locació i revisió de caixes refugi per a rates penades

A la Comunitat Valenciana estan citades tres espècies de rates penades típicament forestals: la rata penada de bosc (*Barbastella barbastellus*), el nòctul menut (*Nyctalus leisleri*) i la rata penada orelluda septentrional (*Plecotus auritus*). Les dades disponibles (obtingudes quasi íntegrament a partir del control de caixes refugi instal·lades en el Lloc d'Interés Comunitari (LIC) són molt limitades i restringides a uns pocs punts de l'interior de Castelló. Les observacions de rates penades forestals en caixes refugi són d'interés, ja que es tracta d'espècies molt poc conegudes en el nostre territori, a més, la rata penada de bosc és una espècie inclosa en l'annex II de la Directiva 92/43/CEE, del Consell, de 21 de maig de 1992, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres, per la qual cosa es requereix informació sobre el seguiment de les poblacions i les mesures de conservació aplicades. És important remarcar que les rates penades són components essencials en els ecosistemes forestals i la seua abundància és un indicador de la riquesa faunística d'aquest.

El Parc Natural de Penyagolosa és un dels enclavaments en els quals es col·loquen caixes refugi i se'n fa seguiment de des de fa anys. Es tracta de caixes planes de fusta amb obertura inferior, per on entren les rates penades per al seu descans, hivernada i/o reproducció. La seua ocupació per part de les diferents espècies es comprova visualitzant l'interior des del sòl amb ajuda d'un espill reflector o una llanterna, prenent-se fotografies de les caixes que alberguen exemplars per a la seua correcta identificació.

A hores de redactar la present memòria no estava disponible l'informe elaborat pel Servei de Vida Silvestre en relació al seguiment d'aquests quiròpters en 2021. No obstant això a continuació presentem un senzill resum basat en les dades que ens ha proporcionat l'equip que realitza aquest seguiment.

Revisió de caixes-niu:

El 28 d'octubre i 11 de novembre de 2021 es van revisar les caixes-niu existents al Parc Natural. Les espècies trobades van correspondre a: nòctuls menuts (*Nyctalus leisleri*), rates penades orelludes daurades o septentrionals (*Plecotus auritus*) i rates penades pipistrel·les (*Pipistrellus pygmaeus* i *Pipistrellus sp*). Totes elles van ser detectades tant en la Lloma Plana-Teixera com en la Lloma Belart.

Marcatge d'exemplars:

Com altres anys, aprofitant les revisions de les caixes-refugi, es van capturar i anellar els exemplars de nòctul menut (*Nyctalus leisleri*) i de rata penada orelluda septentrional (*Plecotus auritus*) detectats. D'aquesta manera, aquesta temporada es van anellar 3 individus diferents: 2 rates penades

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

orelludes septentrionals (mascles adults) i 1 nòctul menut (mascle adult), i es van realitzar 6 controls d'exemplars anellats amb anterioritat: 6 nòctuls menuts (tots mascles adults) i 1 rata penada orelluda septentrional (femella adulta). Tots els exemplars capturats van ser pesats i se'ls va realitzar un examen extern, comprovant-se el perfecte estat de tots ells.

Aquests marcatges permeten conèixer dades de fidelitat en el territori i refugis, proporcionen informació de longevitat i poden ajudar a realitzar estimacions poblacionals. A més, en el cas del nòctul menut resulten també d'interès per a tractar-se d'una espècie migratòria de llarg recorregut.

3.2.4. Projecte de reintroducció de la papallona apol·lo al Parc Natural de Penyagolosa

La papallona apol·lo (*Parnassius apollo*) és una espècie catalogada com a “vulnerable” en el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçada (Decret 32/2004, de 27 de febrer, del Consell de la Generalitat, en l'Ordre 6/2013, de 25 de març, de la Conselleria d'Infraestructures, Territori i Medi Ambient i la seua actualització a l'Ordre 2/2022, de 16 de febrer, de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica). Per a aquestes espècies poden establir-se plans de conservació que incloguen l'establiment d'àrees de recuperació, programes de reintroducció, intervencions en les seues poblacions i en l'hàbitat conduents a la millora de les condicions de supervivència de l'espècie al nostre territori.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A la zona mediterrània, la papallona apol·lo presenta poblacions aïllades en altitud, tendents a la reducció de l'hàbitat. Algunes de les amenaces sobre aquestes poblacions inclouen el canvi climàtic, els pesticides o l'abandó d'usos tradicionals com ara el pasturatge. A la Comunitat Valenciana, l'espècie ocupa diferents enclavaments al Maestrat castellonenc, serra de Javalambre i els seus contraforts a les comarques dels Serrans i l'Alt Palància. Una de les poblacions més emblemàtiques a la província de Castelló va ser la de Penyagolosa. Aquesta població va ser objecte d'estudi en 2001-2002, i va començar un declivi posteriorment. En 2006 es va detectar l'últim exemplar en vol del qual es té constància i en 2010 la població es va declarar formalment extinta. Des d'aquesta data no s'havia tornat a detectar l'espècie a Penyagolosa.

A fi de recuperar aquesta emblemàtica espècie, en 2018, el parc natural, juntament amb tècnics de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural i en col·laboració amb l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva de la Universitat de València (ICBiBE), va iniciar un projecte de reintroducció en les zones que encara mantenen hàbitats adequats.

A continuació es resumeixen les actuacions executades en aquests primers quatre anys del projecte, detallant una mica més les corresponents a 2021:

- Valoració de la qualitat de l'hàbitat: En 2018 es van realitzar mostrejors en diverses zones del Parc, per a estimar l'abundància de plantes nutrícies, les denominades raïm de pastor o de sapo (*Sedum album* i *S. sediforme*), que requereixen les erugues d'aquesta espècie.

- Selecció de l'àrea de reintroducció: Es va triar un paratge de la Muntanya d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa (Vistabella del Maestrat) per la seua abundància de plantes nutrícies i per presentar altres característiques favorables per a l'espècie.

- Millora de l'hàbitat en l'àrea de reintroducció: Amb la finalitat de millorar les condicions per a l'assentament d'aquesta espècie s'han anat realitzant diverses actuacions de millora de l'hàbitat amb la col·laboració de les brigades de la Xarxa Natura 2000, de la brigada del Parc i de la del Camí dels Pelegrins. En 2018 i en 2019 es va actuar sobre una primera parcel·la, esbrossant gramínies i plantant raïm de pastor. Durant 2020, es va reforçar la plantació de *Sedum album* amb 375 exemplars més i es va treballar en l'adequació i millora d'una segona parcel·la. En aquesta es van tallar alguns pins joves per a afavorir la connectivitat de l'hàbitat i per una altra part es van plantar també diverses espècies de plantes nectaríferes per a l'aliment de la papallona adulta: 150 exemplars de card (*Carduus assoi*), 347 exemplars d'escabiosa (*Scabiosa columbaria*) i 96 exemplars d'all silvestre (*Allium sphaerocephalon*). En 2021 amb la idea d'atraure la presència i el pasturatge d'herbívors silvestres – cabra salvatge (*Capra pyrenaica*), cabirol (*Capreolus capreolus*) i porc senglar (*Sus scrofa*)- a aquest paratge, s'han col·locat dos punts amb sal en postes de fusta coberts (per a protegir de l'humitat). L'objectiu és que l'activitat i el femat d'aquestes espècies mantinga una pressió sobre la vegetació llenyosa i herbàcia, alhora que aporte nutrients, que afavorisquen el desenvolupament de les plantes nutrícies i nectaríferes esmentades. Pel mateix motiu s'ha construït una bassa somera que arreplegue l'aigua de la pluja i servisca com a abeurador als citats herbívors.

- Cria i alliberament d'exemplars: A fi d'iniciar la cria de l'espècie i obtindre exemplars per al seu alliberament en el paratge triat, en els quatre anys de projecte es van capturar femelles adultes de

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

papallona apollo en les abundants poblacions situades als parcs eòlics de Vilafranca del Cid (Castelló), sempre comptant amb l'autorització per al maneig de la Direcció General del Medi Natural i d'Avaluació Ambiental i la col·laboració de l'empresa RENOMAR S.A. Aquestes papallones són mantingudes en captivitat durant alguns dies, període en què ponen en número variable d'ous i després són alliberades. Els ous, mantinguts en condicions adequades, fan eclosió en hivern (en ocasions inclús a partir del final de la tardor). Les xicotetes erugues s'alimenten amb plantes nutrícies i es mantenen en caixes especials fins que aconseguen una grandària de 20-30mm (entre abril i maig), moment en què són alliberades en l'àrea de reintroducció. En 2020 es van recol·lectar un total de 31 femelles, que van depositar un total de 1565 ous dels quals van fer eclosió 533, representant un rendiment del 34%. Al llarg dels primers cinc mesos de 2021 van anar creixent, arribant a fases avançades 94 erugues. Pel fet que es desitjava comprovar si la població de la zona d'introducció havia sigut capaç de produir una generació per si mateixa, a diferència de anys anteriors en 2021 no es va realitzar solta en aquest enclavament i les 94 erugues van ser alliberades en l'insectari (vegeu més avant).

- Seguiment del vol d'adults: Després d'aquestes soltes es van realitzar transectes periòdics que van permetre comprovar, ja en 2019, l'èxit de la seua metamorfosi en adults i comptar les papallones que van volar. Això va suposar la verificació de l'èxit de la primera campanya de cria i alliberament d'exemplars i la tornada d'aquesta espècie al Parc Natural una dècada després de ser declarada extinta. En 2020 es va tornar a comprovar l'èxit de la metamorfosi, amb 23 albiraments de papallones volant i es va observar el comportament de posta d'ous, en el camp, per part de dues d'elles. Per fi en 2021 i a pesar que no es van alliberar erugues, es van tornar a observar tres

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

papallones en vol necessàriament procedents de postes efectuades en 2020, la qual cosa demostra el tancament del cicle biològic de la població reintroduïda.

- Construcció d'un insectari i manteniment d'una població controlada: Com és necessari continuar incorporant exemplars per a fundar una població viable i amb la idea de disminuir la pressió sobre les poblacions-font a Vilafranca, es va decidir mantindre una població d'aquesta espècie en captivitat perquè proporcione els exemplars a alliberar en el camp. Per això a la tardor de 2020 el Parc Natural va impulsar la construcció d'un insectari en el viver forestal de Sant Joan. Aquest recinte de 62 m² s'ha construït amb una tela de malla per evitar l'entrada de depredadors i la fuga de les papallones. En ell s'han plantat plantes nutrícies per a les larves, aconseguint en 2021 una densitat òptima de mates de *Sedum album* i *S. sediforme*. Com s'ha dit les erugues obtingudes en 2021 van ser alliberades a l'insectari en diferents tandes. Les erugues van créixer i és transformar en pupes de manera natural, eixint mascles i femelles adults passada la metamorfosi. A pesar d'aquest èxit, es van detectar dos problemes: l'aparició de colònies de formigues agressives amb les erugues i la manca de temperatures prou altes per a afavorir un creixement més ràpid d'aquestes i la reproducció dels adults dins de l'insectari. S'està treballant en la resolució de les problemàtiques detectades.

3.3. Conservació d'hàbitats

3.3.1 Eradicació d'espècies al·lòctones invasores

Seguint les directrius del Decret 213/2009, de 20 de novembre, del Consell, pel qual s'aproven mesures per al control d'espècies exòtiques invasores a la Comunitat Valenciana, la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa i la brigada de la Xarxa Natura 2000 de la Conselleria desenvolupen de manera periòdica actuacions d'eliminació de plantes al·lòctones invasores en diferents zones del parc natural.

Els objectius estan enfocats a previndre la introducció i proliferació de les espècies al·lòctones invasores, amb l'eliminació d'aquestes, repoblament de les zones tractades amb la vegetació autòctona i la restauració dels hàbitats afectats.

Tant la Brigada de Biodiversitat com el personal del Parc Natural de Penyagolosa controlen periòdicament les zones del parc on ja s'ha actuat i si hi ha poblacions emergents, per a detectar nous exemplars o espècies invasores, i ho comuniquen al Servei de Vida Silvestre de la Conselleria.

En 2021, les brigades de la Xarxa Natura 2000 i la del Parc Natural van fer les tasques d'eradicació de les espècies exòtiques invasores següents:

Especie	Lugar	Cantidad erradicada
Canya (<i>Arundo donax</i>)	tova del Carbo (Villahermosa del Río)	15 exemplars
Ailant (<i>Ailanthus altissima</i>)	Bovalar (Vistabella del Maestrat)	56 exemplars
Xiprer d'Arizona (<i>Cupressus arizonica</i>)	Barranc de la Teixera (Vistabella del Maestrat)	36 exemplars (veure més detalls a l'apartat 3.1.2.)

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.3.2 Restauració de la tova calcària del Carbo

En 2017 es van iniciar els treballs de restauració de la tova calcària del riu Carbo, que alberga una bona representació de l'hàbitat prioritari de la Unió Europea 7220 'Brolladors petrificants amb formació de tova (*Cratoneurion*)', consistents en la neteja de la séquia que proveeix l'antiga bassa del molí amb l'objectiu d'aconseguir que l'aigua desborde per la conducció i, d'aquesta manera, recuperar la superfície de la tova que en aquells dies estava seca.

Durant aquest any la brigada de la Xarxa Natura 2000 ha fet treballs de manteniment de la séquia i dels drenatges. Es van esbrossar zones perimetrals de diverses espècies de gramínies i d'esbarzers (*Rubus ulmifolius*) i es van reparar trams de les parets de la séquia que van patir enfonsaments.

3.3.3. Adequació i manteniment d'hàbitats aquàtics

El treball de neteja de les fonts l'han realitzat històricament els habitants de la zona de manera regular. Actualment, a causa del despoblament de les zones rurals, s'han anat abandonant aquests treballs. És a causa d'aquesta falta de manteniment que moltes fonts estan en continu deteriorament, amb el consegüent risc de desaparició de l'hàbitat que creen al seu voltant i dels punts d'aigua per a la fauna.

Des de la declaració del parc, es va prendre la determinació de recuperar i protegir aquests recursos. La brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa, la del Camí dels Pelegrins i la de la Xarxa Natura 2000 s'ocupen de fer aquesta tasca que tradicionalment feien els habitants de la zona, els quals contribuïen no sols a garantir el manteniment de la qualitat de les aigües i del seu cabal per a ús de les persones, sinó també a conservar els hàbitats de la fauna salvatge, ja que afavorien la protecció del patrimoni rural, cultural i etnològic del nostre entorn.

En 2021 s'han fet treballs de manteniment en diferents basses o punts d'aigua alguns d'ells amb la finalitat d'adequar-les per a la conservació d'amfibis, crancs i mol·luscos d'aigua dolça i altres – normalment a petició dels Ajuntaments- per a mantindre el seu ús pels ramaders, agricultors, excursionistes i visitants en general, intentant-se respectar i mantindre també en aquests casos a la vida aquàtica. Els treballs realitzats es detallen a continuació (vegeu també l'apartat 6):

Lloc	Treball realitzat
Bassa del Mas de Celades	Desbrossaments perimetrals i manteniment. Eliminació de rebrotins d'om (<i>Ulmus sp</i>) a la paret.
Bassa del Mas de Rosca	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Basses Planillar I i II	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Bassa Corralisa	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Bassa Mas d'Alberta	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Bassa Mas de Boiro	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Font de la Canaleja	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Font de l'Arxivello	Desbrossaments perimetrals i manteniment.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Font i bassa de Llucena	Desbrossaments perimetrals i manteniment, reposició canella de fusta.
Font i bassa en Sant Miquel de les Torreselles	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Font de l'Alforí	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador.
Font del Fontanal	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador
Font de la Randera	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador
Font Coberta de Sant Joan	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador
Abeurador del peiró de Sant Joan	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador

3.4. Adquisició i millora del coneixement

3.4.1 Estació pluviomètrica PHNIA 015 de Sant Joan de Penyagolosa

L'estació pluviomètrica tipus Hellmann la va instal·lar Nacho Ibáñez el juny del 2015. Des d'aquell moment, es van recollint manualment les lectures pluviomètriques diàries i registrant-les en unes taules.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

L'any 2021 va ser, pel que fa a la pluviometria, un any relativament sec. La precipitació anual va ser inferior a la mitjana, amb 626,9 l/m², aproximadament la meitat de la caiguda l'any anterior. Els mesos més plujosos van ser abril (125'5 l/m²) i setembre (101'6 l/m²), seguits de gener amb 68 l/m², la major part d'aquests últims en forma de neu arribant a acumular-se fins a 60 cm durant el temporal Filomena. A un estiu prou humit va seguir una tardor anormalment seca, destacant desembre com el mes amb menys precipitacions (sols 6'9 l/m²).

Respecte a les temperatures segons els valors registrats per AVAMET a l'estació de Sant Joan, la mínima absoluta va ser -12'2 °C el dia 12 de gener i la màxima absoluta amb 34'4 °C el 14 d'agost. Quant al vent, el dia amb ratxes més fortes registrades va ser el 22 de gener, arribant a 104'6 km/h.

Mes	Pluviometría 2021
Gener	68 l/m ²
Febrer	25,4 l/m ²
Març	40,3 l/m ²
Abril	125,5 l/m ²
Maig	30,3 l/m ²
Juny	54,3 l/m ²
Juliol	42,9 l/m ²
Agost	61,7 l/m ²
Setembre	101,6 l/m ²
Octubre	25,3 l/m ²
Novembre	44,7 l/m ²
Desembre	6,9 l/m ²
TOTAL	626,9 l/m²

3.4.2. Xarxa de seguiment de la biodiversitat i del canvi climàtic

Els efectes sobre la biodiversitat són difícils de detectar sense un seguiment constant en el temps de l'abundància i distribució de les espècies, de la variació de la composició de les comunitats que formen les espècies i de les interaccions que es donen entre elles. És per això que es fa necessari disposar de xarxes de seguiment temporal de la biodiversitat i de les comunitats biològiques que incloguen diferents tipus d'hàbitats.

El Centre d'Investigacions sobre la Desertificació (CIDE) de Montcada, amb finançament de la Fundació Biodiversitat i la col·laboració d'agents mediambientals, personal dels parcs naturals i del

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Centre per a la Investigació i Experimentació Forestal (CIEF), està desenvolupant el projecte “Xarxa Bioclima” de seguiment de la biodiversitat i del canvi climàtic en diversos parcs naturals de la Comunitat Valenciana, entre ells Penyagolosa. L’objectiu és establir una xarxa de parcel·les permanents per al seguiment a llarg termini dels canvis de vegetació, de biodiversitat microbiana i de temperatura del sòl en el temps, per a detectar efectes del canvi climàtic en alguns ecosistemes terrestres típics de la Comunitat Valenciana. Amb eixa finalitat al llarg del temps es faran mostrejos repetits en una vintena dels hàbitats terrestres d’interés comunitari (UE) que estan presents a la Comunitat Valenciana, cobrint diferents zones climàtiques i geogràfiques. La metodologia d’aquests mostrejos i la localització de les parcel·les escollides pot consultar-se a: <https://agroambient.gva.es/va/web/cief/xarxa-bioclima-seguiment-de-la-biodiversitat>

A Penyagolosa, amb la col·laboració de l’equip del Parc, en 2020 es van seleccionar cinc parcel·les representatives de diferents ambients: pinada de pi pinastre (*Pinus pinaster*), de pi negre (*P. nigra*), de pi roig (*P. sylvestris*), carrascar (*Quercus ilex*) i formacions de ginebres i savines (*Juniperus sp.*).

En aquestes al 2020 es va fer el primer mostreig de composició de vegetació i en 2021 s’han fet la primera revisió de la seua evolució. També s’han col·locat sensors climàtics per a registre continu de la temperatura del sòl i els següents passos seran prendre mostres de sòl per a realitzar anàlisis químiques i microbiològiques. Més endavant es pretén ampliar els mostrejos a altres éssers vius com ara els invertebrats

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.4.3. Boscos madurs:

En els últims anys els boscos “vells” o “madurs” són objecte de gran interès pel seu valor paisatgístic, la seua importància per a la conservació de la biodiversitat i la seua raresa en la naturalesa ibèrica i europea on la mil·lenària presència humana ha transformat i explotat contínuament el medi forestal.

Els boscos madurs són una etapa essencial en la dinàmica dels ecosistemes forestals, constitueixen un patrimoni molt valuós per la seua extrema escassetat, la seua fragilitat i la impossibilitat de la seua recuperació després de la seua pèrdua o alteració, albergant una fauna i una flora altament especialitzada que és incapaç de trobar refugi en altres hàbitats. Per això el grup de treball sobre boscos del Grup de Conservació d'EUROPARC - España va iniciar en 2013 un projecte per a localitzar, catalogar i conservar els escassos rodals on l'extracció fustera, el carboneig o el pasturatge han sigut reduïts o han cessat fa molt i presenten encara un alt grau de naturalitat, grans arbres d'edat avançada i abundant fusta morta en peu i en el sòl entre altres característiques.

Dins de les línies de treball d'aquest projecte figuren:

- La creació d'una “Xarxa de Boscos de Referència”, integrada pels rodals amb majors valors de naturalitat, que pugua convertir-se en una referència per a l'avaluació de l'estat de conservació dels diferents tipus d'hàbitats forestals.
- L'establiment de parcel·les permanents de seguiment, que permeten millorar el coneixement de l'estructura i funció dels rodals vells.
- El desenvolupament d'una silvicultura dirigida al manteniment dels valors naturals del bosc i la maximització de la naturalitat de les intervencions que s'executen, així com la identificació de les mesures de gestió més adequades per a accelerar la dinàmica dels boscos cap a la maduresa.

Al PN de Penyagolosa i el seu entorn (àrea PORN) en 2018 vam proposar una sèrie de parcel·les que compleixen els criteris per a formar part de la citada xarxa, totes elles dins de muntanyes d'utilitat pública (MUP) gestionades per la Generalitat Valenciana. Mitjançant mostreig en camp i sobre la base d'un conjunt d'indicadors quantitius i qualitius, tècnics del Centre per a la Investigació i Experimentació Forestal (CIEF), Agents Mediambientals i personal del Parc Natural han caracteritzat i seleccionat els següents rodals durant els dos primers anys del projecte:

- La Pregunta (Vistabella): Rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*) i pi roig (*P. sylvestris*)
- Barranc obscur (Vistabella): Rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*)
- El Rodesnar (Vistabella): Rodal de pinastre (*Pinus pinaster*) i de pinassa (*P. nigra* ssp. *salzmannii*)
- La Fontana (Vistabella): Rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*)

En 2020 va començar la segona part de l'estudi d'identificació i caracterització dels rodals de referència amb la realització d'identificacions pericials mitjançant transectes i fent una valoració quantitativa. A Penyagolosa l'empresa especialitzada Bioma Forestal S.L., amb la col·laboració d'una tècnica forestal del CIEF i l'equip del Parc Natural han fet una caracterització i avaluació més detallada de dues d'aquestes parcel·les (El Rodesnar i la Pregunta), inventariant els elements més destacats de cadascuna d'elles.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

En 2021 s'ha fet aquest treball també en la parcel·la de la Fontana i s'han elaborat informes per a cadascuna d'elles. Per part del Parc s'ha col·laborat també aportant fotografies per a la confecció d'un panell interpretatiu que serà col·locat al Rodesnar.

Les fitxes corresponents als diferents rodals es poden veure a:
<http://redbosques.creaf.cat/redbosques/herramientas#mapaFase2>

4. Pla de vigilància d'incendis forestals

A més dels mitjans de les diferents conselleries, Diputació, corporacions locals i organismes estatals, participen en el Pla de Vigilància Preventiva a la Comunitat Valenciana, en funció dels diferents períodes de l'any i els diferents períodes d'alerta meteorològica. Els mitjans assignats en la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa que durant la campanya del 2021 van ser:

4.1 Mitjans de vigilància mòbil

Els mitjans mòbils assignats en la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa durant la campanya del 2021 van ser els següents:

Unitats de prevenció d'incendis forestals. Funcions: informació de l'ús del foc als usuaris i vigilància del territori.

C201: unitat de prevenció ordinària.

C309: unitat de prevenció ordinària.

C204: unitat de prevenció ordinària.

Brigades rurals d'emergència. Funcions: Vigilància i extinció d'incendis forestals.

Dues brigades durant tot l'any situades als termes municipals de Vistabella del Maestrat i Villahermosa del Ríó respectivament.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

4.2 Mitjans de vigilància fixos:

Observatoris. Funcions: detecció d'incendis i servir d'enllaç en la xarxa de comunicacions.

Lloma Bernat (Xodos): Durant tot l'any

Pic de Penyagolosa (Xodos): des del 18 de març fins al 15 de novembre de cada any.

4.3 Incendis forestals en la zona del Pla de Prevenció del massís de Penyagolosa en 2021

Durant l'any 2021 s'han produït els següents incendis a l'àmbit del PORN:

Data	Lloc	Superfície	Causa
03 d'abril	Villahermosa del Río (el Colladín)	0,05 ha	raig
21 de juliol	Vistabella del Maestrat (Serra de la Batalla)	0,1 ha	raig
24 d'agost	Villahermosa del Río (el Romeral)	0,007 ha	raig

4.4 Millora d'instal·lacions al Parc Natural de Penyagolosa

Durant l'any 2021, en l'espai protegit, s'han fet treballs de:

- Reparació i manteniment de dos observatoris i quatre dipòsits d'aigua sent dos d'ells metàl·lics, amb un pressupost de 47.331,18€.
- Una obra de reparació i manteniment de pistes forestals amb una longitud total de 18,50 km, 4,5 d'ells dins del Parc , i amb un pressupost total de 302.168,71€.

5. Programa de comunicació i divulgació

Amb aquest programa el Parc Natural de Penyagolosa pretén oferir una informació comprensible, objectiva i actualitzada de l'espai natural amb l'objectiu de promoure accions sostenibles i actituds respectuoses amb el medi.

5.1 Activitats de promoció i divulgació

En aquest apartat s'exposen les diferents activitats oferides pel parc per a la promoció, divulgació i gaudi dels valors ambientals i culturals del Parc Natural de Penyagolosa.

Aquestes activitats es van veure minvades durant els primers mesos de 2021 a causa de la pandèmia mundial del Covid 19 i de les mesures imposades per al seu control. També va haver de suspendre's algunes activitats per alerta 3 meteorològica per risc d'incendi forestal durant l'estiu.

Xicotets misteris dels boscos de Penyagolosa

4 d'abril de 2021

Per a celebrar el dia de l'arbre vam fer una ruta guiada a la recerca d'arbres sorprenents. "El pi de cinc peus", "els enamorats", "el cap de lleó", "l'enigma dels anells", "la planta que viu cap a baix"... són alguns dels xicotets misteris que alberguen els boscos de Penyagolosa. Un recorregut per a conèixer alguns dels arbres més curiosos de Penyagolosa i esbrinar el perquè de les seues capritxoses i misterioses formes.

Participants: 10 (aforament limitat a causa de les restriccions sanitàries)

Pels antics camins de Penyagolosa

8 d'abril de 2021

Des de temps ancestrals, les persones han traçat rutes de comunicació que recorrien el territori unint pobles, masies, fonts, terrenys de cultiu, llocs de culte, etc.

Amb l'abandó del medi rural i l'ús de vehicles de motor, moltes d'aquelles sendes i camins de ferradura van quedar en desús esborrant-se del paisatge i emportant-se amb si vells estils de vida, de relacionar-se i de desplaçar-se. Aquests i molts altres aspectes de vides passades vam tractar al llarg d'una ruta guiada en la qual vam recórrer part del camí de Sant Joan de Penyagolosa a Puertomingalvo.

Participants: 10 (aforament limitat a causa de les restriccions sanitàries)

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

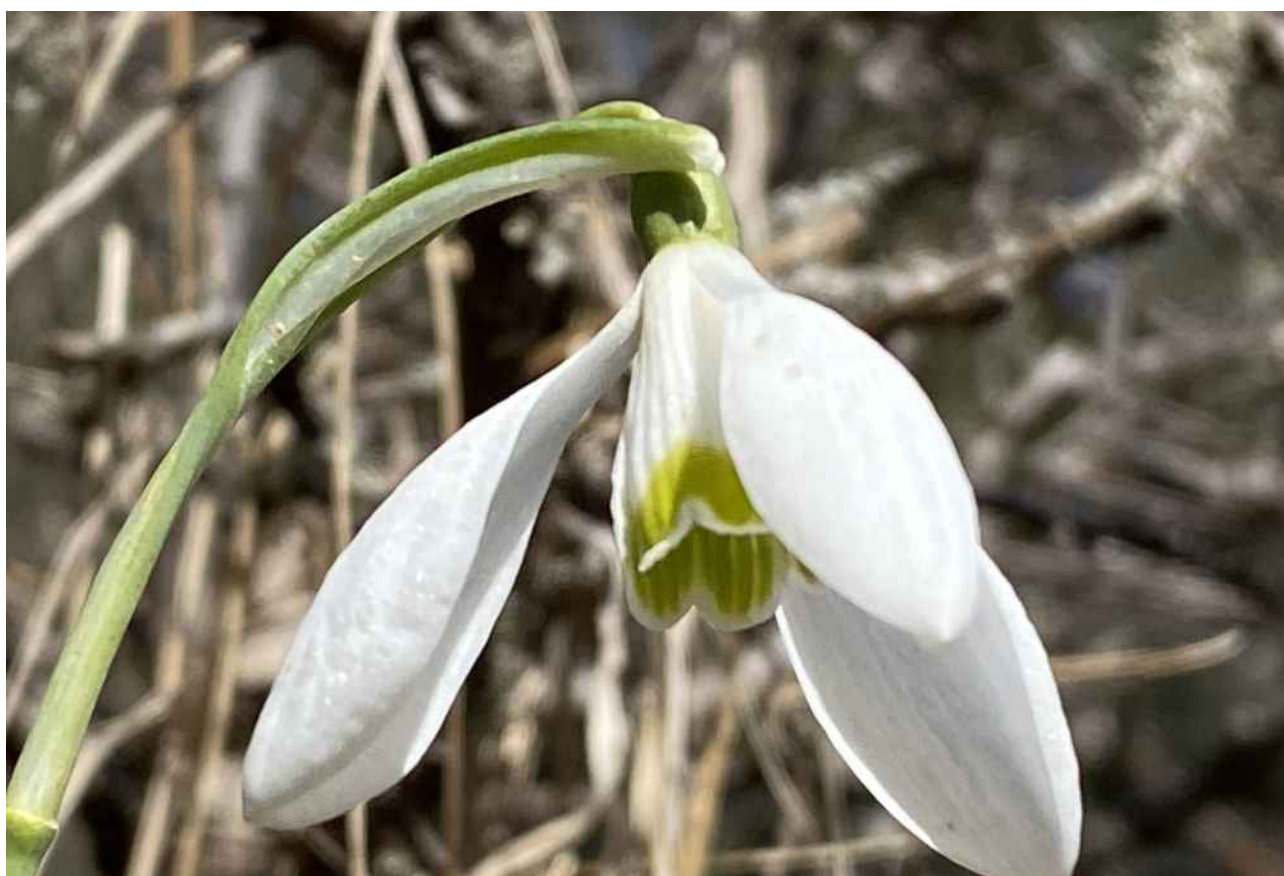

Dona't un bany de primavera en Penyagolosa

22 de maig de 2021

Després dels freds hivernals en els quals la naturalesa s'adorm, es produeix el despertar de la primavera: els arbres caducifolis recuperen les seues fulles, l'herba creix amb força i les flors apareixen amb mil colors, acompanyades pel cant dels ocells i el vol de les papallones. Per a celebrar el Dia europeu dels Parcs Naturals, vam proposar una ruta pels boscos del Rodesnar i Rebollar per a descobrir com la naturalesa renaix amb alegria a l'arribada de la primavera.

Participants: 12

Plantes comestibles, medicinals i verinoses de Penyagolosa

30 de maig i 19 de setembre de 2021

En els nostres passejos pel camp moltes vegades ens haurà cridat l'atenció la presència de fruits silvestres de brillants colors i ens haurèm preguntat si es podrien menjar o serien verinosos. Altres vegades els aromes que acomiaden moltes plantes mediterrànies ens hauran evocat el seu ús com a condiment o fins i tot com a remei medicinal tradicional. De manera amena però rigorosa en aquesta xarrada es van presentar algunes de les espècies més comunes i clarament recognoscibles de plantes comestibles, medicinals o verinoses que podem trobar als nostres passejos pel Parc Natural de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Ajudant-se de diapositives i en material recollit en el camp (branquetes, fulles, fruits,...) es va explicar com reconèixer i usar - o evitar - algunes de les espècies de plantes comestibles, medicinals o verinoses presents al Parc Natural i el seu entorn. Consells generals i precaucions, com reconèixer-les, usos gastronòmics i medicinals, curiositats, etc. L'activitat es va completar amb un breu recorregut pel camp per a detectar i identificar aquestes plantes en el seu hàbitat.

Participants: 19 al maig i 11 al setembre

Els boscos madurs de Penyagolosa

20 de juny de 2021

Des dels seus inicis, l'ésser humà ha vist els boscos com un gran rebost d'on extraure els recursos del dia a dia. Els boscos ens han proporcionat aliments, oxigen, matèries primeres i molts altres béns al llarg de la nostra existència. En les últimes dècades, la importància del manteniment dels boscos s'ha fet cada vegada més rellevant, més encara amb la gran amenaça que suposa l'actual canvi climàtic. Però... coneixem realment els boscos? Què sabem dels seus cicles, de les seues relacions, de la seua vida...? Al llarg de l'activitat descobrim detalladament alguns aspectes menys coneguts dels nostres boscos i els seus habitants.

Participants: 8

Papallones i libèl·lules de Penyagolosa

27 de juny de 2021

Pel seu bon estat de conservació i el seu fresc clima, els prats, els boscos i els tolls d'aigua de Penyagolosa constitueixen el privilegiat hàbitat d'una gran diversitat d'invertebrats, destacant per la seua bellesa i colorit les papallones i les libèl·lules. Amb fotografies i vídeos com a recurs visual, presentarem algunes de les més boniques, rares i interessants espècies de papallones i libèl·lules que es troben a Penyagolosa i el seu entorn: identificació, forma de vida, curiositats... Després de la xarrada vam fer una passejada entorn de l'ermitori de Sant Joan per a observar i fotografiar aquests xicotets però cridaners animals.

Participants: 23

Els tresors del Riu Carbo

4 de juliol de 2021

El Carbo, junt al Pic de Penyagolosa i l'ermitori de Sant Joan, és uns dels enclavaments més visitats del massís de Penyagolosa. Al llarg de la ruta pel GR 7, gaudirem de les belles vistes sobre el Barranc Roig que van amenitzar els nostres passos fins a les masies del Carbo, on coneguèrem aspectes oblidats de la vida dels seus antics habitants. A poc a poc vam descendir fins al llit del riu i a la meravellosa cascada del riu Carbo on ens refrescarem abans de començar el camí de tornada.

Participants: 20

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Descobrint la biodiversitat de Penyagolosa

25 de juliol de 2021

L'elevada altitud i la relativa proximitat a la mar del massís de Penyagolosa li confereixen un clima especial, més humit i fresc, que permet l'existència de plantes i animals que a penes es troben en altres llocs de la nostra comunitat autònoma. D'altra banda l'existència de diferents substrats geològics i una complicada orografia afavoreixen encara més la diversitat ambiental i fan del Massís de Penyagolosa un dels espais de major biodiversitat de la Comunitat Valenciana.

Des de Sant Joan de Penyagolosa realitzarem una ruta tranquil·la per la zona de la Lloma Plana, el Rebollar i el Rodesnar per a veure com canvia la vegetació en zones calcàries i silícies, ombries i solanes, reconeixent la flora i la fauna que vam poder detectar.

Participants: 22

Penyagolosa, bolets i tardor

25 de setembre de 2021

Amb l'arribada de la tardor i les últimes pluges de l'estiu, el bosc reverdeix amb una segona primavera. És el temps dels bolets amb les seues infinites varietats i colors. El dissabte 25 de setembre, passarem un entretingut matí d'iniciació al món dels bolets més comuns de la mà d'Armand Pascual. L'activitat va consistir en una eixida de camp per a conèixer les varietats més característiques que es poden trobar a Penyagolosa.

Participants: 25

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Drets de la Infància

24 d'octubre de 2021

Enguany celebrem, en col·laboració amb el gabinet de Vicepresidència i la Conselleria d'Igualtat i Politiques Inclusives, el dia dels drets de la infància i l'adolescència amb una activitat dissenyada específicament per a residències de menors tutelats.

L'activitat estava relacionada amb el Dia mundial dels ocells i en ella, després d'una xarrada molt participativa, realitzarem un recorregut pel Parc reparant i netejant caixes niu en el qual els xics i xiques van gaudir enormement i van col·laborar amb la conservació dels ocells en primera persona.

Participants: 22

Els ocells de Penyagolosa

24 d'octubre de 2021

Enguany celebrem el Dia Mundial dels ocells migratoris amb una activitat en família per a conèixer els ocells que poblen Penyagolosa i com ajudar-los.

Els ocells que hivernen a Penyagolosa han d'acumular el màxim possible de reserves per a sobreviure els freds mesos d'hivern. Durant l'activitat férem menjadors per a fer-los més suportable l'hivern i repassàrem les caixes niu que es van instal·lar l'any anterior perquè la pròxima primavera es troben netes de paràsits i en bon estat per a la cria a d'una nova generació d'ocells que ompliran els cels amb els seus alegres cants, vistosos plomatges i el més important, mantindran l'equilibri necessari en els nostres ecosistemes.

Participants: 24

Participació en la Fira de Tots Sants de Vistabella del Maestrat

1 de novembre de 2021

Enguany, el parc va participar en la fira de Tots Sants que organitzà l'Ajuntament de Vistabella del Maestrat amb la instal·lació d'una parada on es va oferir informació del parc així com de fauna i flora del territori. La parada va estar situada en la Plaça de l'Hostal i va tindre molt bon acolliment per part del públic visitant.

Visitants atesos: +/- 85

Els colors de la tardor

7 de novembre de 2021

Després del sec estiu en les nostres terres, arriben les pluges per a alleujament del bosc i els seus habitants, tot reverdeix com en una segona primavera, mentre els cels nets i clars, les diferents

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

tonalitats de les fulles dels arbres i els fruits silvestres fan de Penyagolosa aquell bosc màgic dels nostres contes d'infància. En l'activitat els visitants van participar d'una ruta interpretativa en la qual van poder gaudir de les belles imatges de postal que la tardor ofereix al parc.

Participants: 22

Entre la muntanya i el pla

12 de desembre de 2021

Al desembre celebrem el Dia internacional de les muntanyes que enguany portava per lema "Les muntanyes importen" i que pretén impulsar el turisme sostenible com una manera de reduir la vulnerabilitat dels pobles de muntanya, per exemple la despoblació que afligeix als pobles de Penyagolosa.

Amb eixa idea realitzarem una ruta d'uns 9 km seguint una part de l'antic camí de Vistabella del Maestrat a Sant Joan de Penyagolosa. Gaudirem de bells paisatges i vam aprendre sobre els aprofitaments tradicionals que han permès a innumbrables generacions viure de forma quasi autosuficient en aquestes terres. També vam tindre l'oportunitat d'observar i aprendre sobre algunes de les espècies de plantes i animals que allí es troben.

Participants: 10

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

La decoració nadalenca més natural

19 de desembre de 2021

En aquesta activitat convidàrem als participants a repensar la decoració nadalenca fugint de l'omnipresent plàstic i recuperant els elements decoratius de la natura. Després d'una introducció sobre les plantes i fruits habitualment relacionats amb el Nadal i amb els quals cal observar una sèrie de precaucions per estar, algunes d'elles protegides, cada participant va elaborar un centre de taula amb espècies vegetals habituals al voltant del centre d'interpretació, algunes d'elles al·lòctones.

Participants: 18

5.2 Aparició en mitjans de comunicació

Des del Parc Natural de Penyagolosa s'utilitzen els mitjans de comunicació com una eina de difusió per a informar sobre l'actualitat de l'espai natural. Algunes de les activitats, jornades i altres actuacions dutes a terme des del parc natural han sigut notícia durant l'any 2021 a través dels mitjans de comunicació tant escrits com audiovisuals.

El Parc Natural de Penyagolosa va participar en el següent reportatge:

La Microrreserva del Barranc de la Pegunta en el programa “*Terra Viva*” de Apunt el 6 de maig.

5.3 Pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa

<http://www.parquesnaturales.gva.es/ca/web/pn-penyagolosa>

Durant tot l'any es treballa en el manteniment i l'actualització de la pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa, a través de la qual els ciutadans poden informar-se d'una manera clara i senzilla sobre les característiques i activitats del nostre espai natural. En aquestes visites a la web, els usuaris s'interessen per les activitats programades que s'anuncien en el tauler d'anuncis de la web, per la història del parc natural o per la seua flora i fauna, però sens dubte l'enllaç que continua sent més visitat és el que correspon al punt: "Planeja la teua visita". Això ens indica que la major part dels usuaris de la nostra web són visitants del parc que demanden informació actualitzada de l'espai natural per a organitzar la seua eixida a Penyagolosa, conèixer els accessos al parc, les seues rutes i senderes, l'horari d'atenció al públic en el centre d'interpretació i informació relacionada amb les àrees recreatives. En 2021, va haver-hi un total de 58.004 visites a la web del parc, amb un 64,5% de nous visitants respecte al 35,5% de persones que havien visitat la web amb anterioritat. Els períodes amb major nombre de visites corresponen a les vacances de Setmana Santa, estiu (juliol i agost) i durant la tardor (octubre).

El portal web també posa a la disposició de l'usuari un canal on poder realitzar consultes respecte a algun tema concret o dubte en referència a l'espai natural. A través de l'enllaç "bústia de consultes" els usuaris durant aquest any 2021 han realitzat diferents preguntes en referència als equipaments, zones d'acampada, les rutes, activitats guiades oferides des del parc natural i els permisos per al vol de drons. Des de l'oficina tècnica es gestiona la recepció de les consultes generades en la bústia i aquestes són contestades a la major brevetat possible.

L'any 2021, 302 persones van estar subscrites a la llista de distribució del parc, a través de la qual rebien puntualment informació de les activitats programades.

5.4 Publicacions

El Gegant

En 2021 continuarem amb la publicació quadrimestral del butlletí El Gegant, una important eina d'educació ambiental amb la finalitat de donar a conèixer el patrimoni natural i cultural present al parc i les labors que es realitzen des d'ací per a la seua protecció i conservació.

Els tres butlletins de 2021 es poden trobar i descarregar des de la web del parc. En ells es van tractar els següents temes:

- PENYAGOLOSA, ELS NOMS I LES PLANTES: De J.M. Sanchís
- NOTÍCIES DE LA NATURA: De gener a desembre 2021
- LA FITXA: EL VESC. El vampir que dóna vida al bosc

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- LA INNOVACIÓ TECNOLÒGICA EN EL MÓN RURAL : D'Anna Agustí
- LA FITXA: LA CABRA SALVATGE
- EL MANTENIMENT DEL PARC: Els treballs de la brigada de gener a desembre
- LA FITXA: L'OFEGABOUS. L'estrany animal d'estrany nom.
- VINCULACIÓ AFECTIVA AMB LA NATURA: De Susanna Gil
- EDUCACIÓ AMBIENTAL: Activitats al parc de gener a desembre 2021

5.5 Programa d'educació ambiental

El programa d'educació ambiental que es duu a terme des del Parc Natural de Penyagolosa pretén, a través dels seus projectes i activitats dirigits tant als centres escolars com al públic en general, fomentar la responsabilitat de la població en relació amb el medi, utilitzant com a eina l'educació ambiental. Conèixer, comprendre, prendre consciència i actuar, és la dinàmica que es pretén dur a terme amb aquest programa, ja que a través de l'educació ambiental promovem una nova relació de la població amb el seu entorn més pròxim.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Educació ambiental per als centres educatius: Visites escolars al Parc Natural de Penyagolosa

Curs 2021

Com cada curs escolar el Parc Natural de Penyagolosa posa en marxa el projecte d'educació ambiental dirigit als centres educatius. Durant part del curs escolar s'ha dut a terme aquest projecte en el mateix espai natural, on s'estableix un contacte directe entre els alumnes i el paisatge de Penyagolosa, el qual desperta un gran interès entre els més joves que ens visiten. Amb l'inici del curs escolar els educadors ambientals del parc, encarregats de dissenyar el projecte d'educació ambiental, van contactar amb els centres educatius, posant l'accent principalment en els de l'àmbit del parc natural i van difondre també a través de la web les activitats programades. Durant l'any 2021 un total de 188 alumnes van participar en el projecte d'educació ambiental, de tres diferents centres educatius i de diferents nivells formatius. Les restriccions escolars en el control de la Covid ha influït molt perquè les visites de les escoles al parc siguen encara molt limitades.

Entre les activitats acomplertes amb els centres educatius destaca la realització d'excursions guiades a diferents punts d'interès del parc.

Centre	Localitat	Alumnes	Nivell	Data
IES Violant de Casalduch	Benicassim	70	Mòdul d'esports de muntanya	31 de maig 2021
CEIP Isidoro Andrés	Castelló	80	6° Primària	4 d'octubre 2021
CEIP l'Albea	Vall d'Alba	38	Primària	28 d'octubre 2021

CRA del Penyagolosa

De gener a desembre de 2021

Durant el curs 2020-2021 continuarem treballant amb el CRA de Penyagolosa i amb l'aulari de Vistabella en particular, en la formació dels seus alumnes. Concretament, en aquest any participarem amb les següents activitats:

- *L'aigua, el tresor del Planeta Blau*: El 13 de gener, els educadors del parc ferem una xarrada sobre l'origen de l'aigua en el planeta Terra, la seua importància vital en la vida i la regulació del calfament global, els perills de no cuidar-la i bones pràctiques en el seu consum.

Participants: 16

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- *L'aigua en Penyagolosa*: El 8 de febrer realitzarem una eixida de camp amb l'aulari de Vistabella per a estudiar el cicle de l'aigua en Penyagolosa. Observarem el recorregut de l'aigua des d'un brollador situat al parc i seguirem el curs de l'aigua per tot el Pla fins a l'embornal del Quinyó investigant els usos i beneficis de l'aigua al llarg d'aquest recorregut.

Participants: 12

- *Les plantes ens cuiden. Cuidem-les*: El 8 de març férem una xarrada en l'aulari de Vistabella amb les plantes com a protagonistes. Vam conèixer una mica més sobre la seva funció en el manteniment de la vida en el planeta, els diferents tipus de plantes, com s'han adaptat als diferents ambients i la importància del manteniment de la biodiversitat vegetal.

Participants: 18

- *Les plantes de Penyagolosa*: El 22 de març realitzarem una eixida de camp amb l'aulari de Vistabella per l'entorn del Pinet per a conèixer les diferents plantes que habiten les nostres muntanyes i la seua adaptació al medi.

Participants: 11

- *El gat serval*: El 30 de març presentarem en l'aulari de Vistabella el projecte d'investigació realitzat en 2021 amb el gat serval al parc. Es va donar a conèixer aquest animal tan esquiú, els seus costums i forma de vida així com el sistema que es va utilitzar per a determinar la població existent al parc.

Participants: 18

- *Del foc a l'escalfament global*: El 5 d'octubre férem una xarrada en l'aulari de Vistabella en la qual repassarem les fonts d'energia utilitzades per l'ésser humà al llarg de la seua existència, des del foc fins a l'actual ús dels combustibles fòssils. Aquest repàs per la història de les fonts d'energia ens va servir per a plantejar els inconvenients de l'ús d'energies no renovables i tractar les bones pràctiques que tots podem aplicar en el nostre dia a dia en el consum d'energia per a ser més sostenibles mediambientalment.

- Participants: 20

- *La fauna de Penyagolosa, un tresor a protegir*: El dia 13 de desembre es va realitzar una presentació de la biodiversitat faunística de Penyagolosa per als alumnes de 1r de l'ESO del CRA de Penyagolosa en Atzeneta.

Participants: 20

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Drets de la infància

23 d'octubre de 2021

Enguany, el parc ha participat en una campanya de col·laboració dels Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana i la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives. La campanya consistia en l'organització i realització d'una activitat d'educació ambiental destinada a la participació de xiquets, xiquetes i adolescents de residències i llars del sistema de protecció i consells locals d'infància.

En Penyagolosa, l'activitat va consistir en una xarrada sobre els ocells migratoris, la seua importància per als ecosistemes on habiten, els seus viatges, les seues amenaces i com ajudar-los. Després de la xarrada, vam fer una ruta en la qual anàrem netejant i arreglant les caixes niu existents pel camí.

L'activitat va tindre molta acceptació i en ella van participar 22 xics i xiques de diferents edats i de tres centres de diferents punts de la Comunitat Valenciana.

5.6 Programa d'interpretació del patrimoni

El Parc Natural de Penyagolosa amb el programa d'interpretació del patrimoni pretén transmetre al visitant d'una manera amena, clara i entretinguda els valors naturals i culturals, però també utilitzant la interpretació com un mitjà de gestió per a promoure un comportament d'acord amb la conservació de l'espai natural.

Visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”

Tot l'any 2021

Durant aquest any el parc natural ha continuat oferint el projecte de visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”, ja que considerem que és un recurs important per a difondre

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

entre la població local i els visitants en general de l'espai natural. Amb aquestes visites guiades, que els grups han de concertar prèviament, l'educador ambiental del parc natural introdueix al visitant en les tradicions i els costums dels habitants de Penyagolosa per a explicar a través d'elles la seua pròpia història. Conèixer com es vivia en les masies, quina relació s'establia entre ells i els pobles de voltant o quins recursos havien d'aprofitar de les muntanyes de Penyagolosa, són alguns dels aspectes que es plantegen en aquesta exposició que té un caràcter més etnogràfic. El centre d'interpretació també acull una sala d'audiovisuals, on a través d'una projecció s'acosta al visitant a la gran biodiversitat de Penyagolosa, prenent com a fil conductor els seus valors naturals.

Grup	Data	Num. visitants	Procedència
Grup Scout Bitacora	10 d'agost de 2021	32	València
Penya ciclista de Manresa	21 d'octubre 2021	16	Manresa

5.7 Programa d'atenció al públic general

Com ve realitzant-se des de la inauguració del Centre d'Interpretació, el parc manté obert el centre setmanalment per a informar físicament, via telefònica o en línia als visitants que acudeixen a la recerca d'informació. Durant l'any 2021 es van atendre en el centre 4.091 persones en horari de 9:30h a 14h de dimarts a diumenge. Oferint informació específica de rutes, allotjaments i normativa del parc.

Projecte cadires CRAN

Maig i juny de 2021

El mes de maig començarem un nou projecte d'accessibilitat al parc. Es tracta d'un projecte llançat des de la xarxa de Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana consistent en la dinamització de dues cadires Jolette.

Jolette és la marca comercial d'unes cadires que serveixen per a acostar a persones amb problemes de mobilitat a les cames i de totes les edats al medi natural. Per a l'ús de les cadires, aquestes persones necessiten l'ajuda de familiars, amics o voluntaris. Els/les usuaris/es poden ser persones amb qualsevol problema que els impedisca la mobilitat (Parkinson, Síndrome RET, tetraplègia, etc.)

En el projecte dut a terme als Parcs de la CV anomenem a aquesta cadira CRAN (Cadira de Rodes Adaptada a la Natura)

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Les dues cadires CRAN estigueren al parc, a la disposició de les persones interessades, durant sis setmanes. En aquest període de temps es van poder utilitzar en les dues rutes expressament dissenyades per a elles. Es tracta de dues rutes senzilles amb un ferm còmode que permet l'ús de les cadires fins i tot per persones sense experiència en la seua utilització.

Les rutes dissenyades es van denominar “Ruta del Pi de les Quatre Forques” i “Ruta del Rodesnar”

La ruta del Pi de les Quatre Forques ix del centre d'interpretació del parc i seguint el GR7 arriba fins al Pi de les Quatre Forques i torna des d'allí pel GR33 fent un recorregut circular.

La ruta del Rodesnar és també una ruta circular, que partint del Centre d'Interpretació del Parc, arriba fins al Planàs, discorre per la pista del Rodesnar fins al Rebollar i descendeix per la pista de la Lloma Plana i el camí de Sant Joan a Puertomingalvo fins al Centre d'Interpretació de nou.

Al llarg de les sis setmanes que es van prestar les cadires, van fer ús d'elles 8 persones amb els seus corresponents acompanyants, en total 67 persones.

Participants: 67

Observatori d'ocells

Enguany s'ha començat a dinamitzar l'observatori d'ocells situat en l'arborètum del Centre d'Interpretació.

Es tracta d'un xicotet observatori encarat a una bassa a la qual acudeixen nombrosos ocells a beure durant tot l'any. Es tracta principalment de xicotets ocells de bosc encara que a vegades és possible observar rapinyaires.

Per a accedir a l'observatori és necessari concertar cita.

6. Programa de gestió i ordenació de l'ús públic

Durant l'any 2021 s'han desenvolupat les actuacions següents destinades a l'ordenació de l'ús públic en l'àmbit del Parc Natural.

6.1. Ordenació i adequació de l'Arborètum

Fruit del treball coordinat entre el Parc Natural, el CIEF i el Servei de Vida Silvestre, el 2 de juliol de 2016 es va inaugurar l'Arborètum del Parc Natural, amb el nom de Josep Vigo i Bonada, autor del llibre "La vegetació del massís de Penyagolosa". L'arborètum vol representar els diferents tipus de vegetació i l'extraordinària diversitat florística del massís de Penyagolosa. Inclou exemplars d'algunes de les espècies d'arbres, arbustos i herbàcies més representatius i està dotat d'una sèrie de panells temàtics per tal d'informar els visitants sobre aquesta riquesa vegetal. Té per tant un gran valor educatiu i de gaudi pels visitants, ja que s'ha creat pensant tant per a l'ús didàctic com per a l'ús recreatiu de les persones que s'acosten fins al centre d'interpretació, de tal forma que constitueix el nexa entre l'ermitori de Sant Joan i la casa forestal.

Durant 2021, la brigada de manteniment del parc es va encarregar que a les diferents espècies botàniques –molt desenvolupades respecte a quan van ser plantades- no els faltara la quantitat d'aigua necessària per a sobreviure, reforçant-se els treballs de reg i birbat.

A més de cuidar les espècies plantades, la brigada del parc també s'ha encarregat del manteniment de la passarel·la i sòcols de fusta, dels murs de pedra seca, així com de les basses on habiten

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

diverses espècies d'invertebrats aquàtics i d'amfibis i rèptils, recol·locant pedres caigudes i en algun cas fixant-les amb morter.

El desbrossament dels prats d'herbàcies espontànies en les quals creixen els arbres i arbustos plantats es realitza de manera seqüencial, perquè siga el més respectuós possible amb la floració de les plantes silvestres i amb els insectes (especialment papallones) que hi troben refugi i aliment. Aquests formen part de la biodiversitat d'aquest lloc i constitueixen un important recurs educatiu i d'atracció de visitants.

Així durant la primavera i l'estiu únicament realitzen xicotets desbrossaments i/o birbats manuals entorn dels escocells i en les vores de la passarel·la. El mes d'agost (passada la floració i seques la major part de les espècies herbàcies), abans de la festivitat de Sant Joan Baptista es completa el desbrossament de l'arborètum, encara que es deixen sectors de 'no intervenció' com a refugi de flora i xicoteta fauna.

6.2. Entorn del centre de visitants, de l'ermitori de Sant Joan i de les àrees recreatives

Paral·lelament als treballs realitzats en l'Arborètum, s'han dut a terme actuacions al voltant del centre d'interpretació i de l'ermitori. Els treballs executats en 2021 es poden resumir de la manera següent:

- Manteniment i repintat amb oli de llinosa de la passarel·la, sòcols, tanques i cartells de fusta, així com de l'observatori d'ocells. També es va repintar la porta de les cavallerisses i la biga de càrrega d'aquesta
- Recollida i apilament de llenya per a la caldera del Centre d'Interpretació.
- Eliminació de la vegetació morta.
- Recollida de residus i enderrocs.
- Neteja dels abeuradors de la Creu de Sant Joan i font Coberta.
- Desbrossament seqüencial de la vegetació herbàcia i ruderal entorn de l'ermitori, amb actuacions més freqüents en el perímetre de les edificacions i en les vespres de les processons. Es va deixar l'àrea del barranc sense desbrossament com a zona de refugi de la flora i fauna silvestre (vegeu apartat anterior).
- Desbrossament en l'àrea de la font de l'Espino, previ a la romeria de Vistabella.
- Desbrossament de la via d'emergència del Planàs i dels marges de la pista a Sant Joan, incloent també la poda de branques que entraven en la vertical de la calçada.
- De forma més específica en 2021 es va reparar la paret i la pica de la font situada al costat del Centre d'Interpretació, així com altres parets de pedra pròximes, construint-se a més unes jardineres baix d'aquestes. També es va reparar l'enllosat de les voreres del perímetre

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

del centre i es van col·locar tres pilons de pedra a l'entrada del recinte d'aquest per a impedir el pas de vehicles fins a la porta del centre.

6.3. Reparació de la senda d'accés al cim i altres itineraris i pistes

La brigada de treballs del parc, amb la col·laboració puntual de la del camí dels Pelegrins, ha procedit igual que anys anteriors al manteniment, reparació i neteja de diferents sendes i pistes del PN de Penyagolosa i del seu entorn.

D'una banda, s'han fet labors de neteja i condicionament de la senda que dona accés al cim de Penyagolosa. Aquesta senda suporta un intens ús per part dels excursionistes, sobretot en època de Setmana Santa i estival, i es troba per això molt deteriorada, amb alt nivell d'erosió en alguns trams. Els treballs realitzats han consistit en la reparació de desguassos, escalons i empedrats, el tancament de drecceres i en la retirada de branques i pedres.

D'altra banda s'han repassat les sendes (retirada de pedres i branques, reparació d'escalons, desguassos...) de la resta de rutes del parc i d'alguns trams d'altres senders homologats, com ha

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

sigut el cas en 2021, del PR-CV-79 i del tram del GR7 que discorre entre el Planàs i la Font de L'Espino, on, a més, es va reparar una solsidea.

També s'han fet reparacions menors en les pistes del seu àmbit. Com en altres anys es van arreglar desperfectes i es van omplir amb formigó els clots existents en la pista de l'Alforí a Sant Joan, esbrossant-se els marges el mes d'agost. A més, es van netejar les cunetes, i es van refer els cavallons i desguassos en la pista de Sant Joan a la Banyadera.

Respecte a la senyalització, en 2021 s'ha continuat amb les labors de repintat, manteniment i reposició dels senyals de localització i direcció dels diferents punts d'interès, itineraris i pistes, col·locant també els cartells que acompanyen o avisen de les barreres a què va referència l'apartat següent. Quant a panells interpretatius s'han confeccionat i col·locat dos que renoven els antics sobre papallones que hi havia als Viviers i a la Banyadera.

De manera complementària la Brigada Xarxa Natura 2000 ha realitzat labors periòdiques de neteja, manteniment o adequació de sendes d'accés a les microreserves de flora en general i de les sendes ecoeducatives que es consideren aptes per al desenvolupament d'activitats d'educació ambiental, amb la finalitat de mostrar les espècies més interessants i els hàbitats on creixen. Així tant en la microrreserva del barranc de la Pegunta com en la de la Picossa (totes dues al terme municipal de Vistabella) es van condicionar els trams de les sendes que les recorren, realitzant desbrossaments dels marges de la senda, arranjamet de clots, col·locació d'escalons, retirada de pedres o branques, etc.

De manera més específica, en 2021 s'ha tornat a soterrar la canonada que condueix aigua en la senda del barranc de la Pegunta, que es trobava al descobert en alguns punts i s'ha reconstruït 8 metres de mur de pedra.

6.4. Creació i senyalització de dues noves rutes interpretatives.

En 2021 es van dissenyar, dotar de continguts i senyalitzar dues noves rutes interpretatives anomenades «Ruta rosa o del Pi de les Quatre Forques» i «Ruta Taronja o del Rodesnar». Aquestes dues rutes, amb 2'1 i 6'3 km respectivament, discorren per la part nord del parc natural i el seu entorn, un sector fins ara sense itineraris propis.

A més de completar l'oferta d'itineraris per a un ús senderista clàssic en l'entorn de Sant Joan, aquestes rutes han sigut dissenyades poder ser recorregudes amb cadires de rodes adaptades a la natura (C.R.A.N.), de forma que persones amb mobilitat reduïda puguin gaudir -amb acompanyants- d'aquests paratges.

La ruta del Pi de les Quatre Forques, molt més curta i fàcil, és adient també per passejants i famílies amb xiquets menuts o persones d'edat avançada que no disposen del temps o la capacitat de fer una excursió més llarga o difícil. Permet conèixer l'Arborètum, els voltants de l'Ermitori de Sant Joan i les pinades del Planàs i la Foieta Voltada, les quals travessa seguint trams del GR-7 i el GR-

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

33. Ofereix una visió general de la flora del parc natural i poden admirar-se diversos arbres de grans dimensions i fins i tot monumentals.

Sense ser difícil, ja que en general discorre per pistes forestals, la ruta del Rodesnar és més llarga i amb majors pendents, requereix de més temps i millor condició física, sobretot dels portadors de les C.R.A.N. En consonància és més completa i variada, permetent admirar preciosos paisatges com el vessant nord del cim Penyagolosa i la vall del Carbo, alhora que recórrer ambients tant singulars com el Rebollar, el bosc de roures rebolls (*Quercus pyrenaica*) més important de la Comunitat Valenciana o conèixer elements culturals tan interessant com el petròglif de la Portera del Llop o les covetes dels carboners.

La localització i recorregut d'aquestes dues noves rutes pot consultar-se i descarregar-se a través de la pàgina web del parc o del visor cartogràfic de la Generalitat, estant pendent la publicació dels continguts.

6.5. Regulació d'accés en vehicle motoritzat a la Banyadera

A partir de la pandèmia de Covid19 s'ha constatat un augment de la freqüentació de vehicles motoritzats al parc natural de Penyagolosa. Aquest augment també s'ha fet notar a les pistes forestals que conflueixen a la base del pic, tot i que des de 2009 ja s'havien col·locat cartells indicant la limitació de l'accés motoritzat per aquestes pistes.

Per eixe motiu, després de tractar-ho en la Junta Rectora de 2020 i amb l'objectiu d'evitar impactes en zones d'alt valor ecològic, afeccions a finques privades, el deteriorament de les pistes forestals i els riscos associats a l'aglomeració de vehicles, es va decidir prendre mesures addicionals.

Així, passada la Setmana Santa de 2021 es van col·locar nous cartells indicadors i unes barreres mòbils de fusta a l'inici dels accessos per pista a la Banyadera, açò és: des de Sant Joan de Penyagolosa (Vistabella del Maestrat), des del Pla de la Creu (Xodos) i, des de la pista del Remolcador passats els masos del Torreter (Xodos) i del Collado (Castillo de Villamalefa).

Aquesta limitació, fonamentada en l'article 4 «Circulació de vehicles de motor per pistes forestals» del Decret 8/2008 de 25 de gener del Consell, no impedeix l'ús per part de les persones i entitats amb drets de pas.

6.6. Treballs de manteniment del centre de visitants, magatzems i viver

Les brigades del parc i del camí dels Pelegrins es van encarregar també dels treballs de manteniment del centre d'interpretació (xicotetes reparacions, calderes, obra, lampisteria, electricitat, fusteria, subministrament de fusta per al sistema de calefacció, etc.), magatzems (en el centre d'interpretació i en Vistabella), recinte de la casa forestal (bancs, carbonera interpretativa, elements de control d'accessos, etc.) i viver (lampisteria i manteniment en general).

També s'han fet tasques de posada en ordre del magatzem on es guarda el material i de neteja i manteniment d'aquest, cura i posada a punt de maquinària i eines, etc.

A aquests treballs generals de manteniment es va afegir en 2021 el canvi de la tanca de la basseta situada entre el viver i la pista a la Banyadera, retirant la malla cinètica que impedia l'abeurament de grans mamífers (cabriols, senglars, teixons,...) i substituint-la per una tanca de fusta permeable a aquests animals.

Per altra banda, la brigada de la XN2000 fa treballs de manteniment continuat en el viver de Sant Joan consistents en regs, neteja d'eres, repicat de plàntules de diverses espècies, recollida de llavors d'algunes de les espècies que es cultiven i podes dels arbres que envolten el viver.

6.7. Monument Natural del camí dels Pelegrins de les Useres

Des de finals de maig de 2019 s'hi va constituir una brigada de manteniment específica per a aquest Monument Natural; la brigada va començar amb un capatàs i 2 peons, incorporant-se el tercer peó a primers de setembre d'aqueix any. Aquesta brigada dedica la major part dels jornals al camí, mentre que la brigada del Parc Natural se centra més en el Penyagolosa; no obstant això, les dues es reforcen i complementen quan és necessari d'acord amb la planificació dels treballs.

La brigada del camí de les Useres -amb la col·laboració puntual de la brigada del parc- té assignada la reparació i condicionament del camí dels Pelegrins de les Useres, aquesta tasca es desenvolupa durant tot l'any encara que és especialment intensa previ a la tradicional peregrinació de l'últim cap de setmana d'abril; s'aprofita també per a fer aqueixos treballs quan les condicions climàtiques són desfavorables al parc.

Així al llarg de l'any 2021 s'han fet reparacions del ferm del camí, revisant i refent els murs de pedra caiguts, recol·locant les pedres que constitueixen el substrat del camí. Així, de forma destacada en 2021 s'han reconstruït uns 7 metres lineals de mur de pedra seca a l'entorn de Sant Miquel de les Torreselles (Llucena) i a Les Useres. També cal destacar la reconstrucció de l'empedrat del camí a llocs com l'alt del Marinet (Xodos), Les Arteses (Llucena) o la Lloma Bernat (Xodos).

Com cada any s'han anat retirant les pedres i branques que entorpien el pas, podant i esbrossant els marges i les zones de descans dels pelegrins al llarg de tot el camí (incloent-hi el punt de partida dels pelegrins en Les Useres, l'entorn de la Casa dels peons caminers d'aquesta població i de

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

l'ermita de Sant Miquel de Torrosselles en Llucena), de fonts com les de l'Arxivello, dels Possos, de la Vall, etc. De manera més local es van reparant els desguassos i escalons que es troben deteriorats i inclús en 2021 s'ha començat a picar algunes pedres que sobreixen en el pis del camí en el tram de Xodos al Marinet.

A més d'aquests treballs generals de manteniment, en 2021 s'ha emprés l'arranjament de Les Fonts de Llucena, amb desbrossament dels voltants, neteja de la bassa, reposició de la canella de fusta que comunica la font amb la bassa i altres xicotetes reparacions.

Finalment s'han confeccionat i col·locat uns 12 senyals d'indicació, a més de revisar-se i repintar-se amb oli de llinosa la totalitat de les existents. També es van repintar els pals de la Font de la Canaleja (Xodos)

6.8. Observatori d'ocells i refugi per a la xicoteta fauna

Entre els anys 2018 i 2019 es va construir un observatori d'ocells darrere de les quadres del centre d'interpretació i enfront d'una de les basses de l'Arborètum. L'objectiu d'aquest observatori és el de comptar amb un recurs didàctic i educatiu sobre els ocells que acudeixen a l'Arborètum i al mateix temps pugua ser utilitzat per fotògrafs i aficionats als ocells. L'observatori va ser construït de forma totalment artesanal per la brigada del Parc i encara que compta amb una base de formigó està

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

realitzat íntegrament en fusta i compta amb bancs i diferents tipus de finestres per a fer còmoda i fàcil l'observació. L'elecció d'aquest emplaçament es va realitzar tenint en compte la tirada d'un bon nombre d'ocells per aquest lloc com a espai per a beure i prendre els seus banys.

Aquesta construcció permet que el visitant del parc pugui gaudir de l'observació d'ocells sense molestar-los fent d'aquesta una activitat siga més completa i reeixida. A més, per a afavorir la visita d'ocells i ajudar-los a suportar sobretot els mesos més freds de l'any, s'ha aportat periòdicament aliment -grans i llavors diversos, fruita seca variada i larves de cuc de la farina. En el camp de visió de l'observatori també s'ha construït un punt amb pedres i troncs per a facilitar el refugi i l'assentament de la xicoteta fauna i així poder-la observar més fàcilment.

Els educadors del parc hem revisat l'èxit de la iniciativa, comprovant l'afluència d'almenys 57 espècies d'ocells des de la seua inauguració en 2019 fins al final de 2021, un nombre molt alt per a tractar-se d'un lloc situat en una àrea humanitzada. Part d'aquestes espècies han estat recollides en un parell de cartells amb fotografies obtingudes en el mateix observatori que col·locats al seu interior ajuden als visitants a identificar els ocells que hi acudeixen. Durant 2021 l'observatori ha rebut 22 visites, incloent-hi famílies, xiquets i xiquetes aficionats i il·lusionats per les aus i per descomptat naturalistes i fotògrafs de la natura que han valorat molt positivament l'experiència, obtenint interessants observacions i belles fotografies. Com en anys anteriors al llarg de 2021 la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa ha anat repintat amb oli llinós l'estructura de fusta per tal de mantenir-la en bon estat.

6.9. Altres treballs

En 2021 la brigada del parc va acabar de retirar la tanca metàl·lica del perímetre de la finca de Sanaüja i de reparar els murs de pedra del tancament original. També, junt amb la brigada del camí dels Pelegrins, va fer i va col·locar una portera de fusta a l'entrada principal de la finca, així com

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

una tanca per a impedir que les cabres salvatges accediren a la teulada i la deterioraren. Prop de la Banyadera es va retirar també una xicoteta tanca metàl·lica que protegia una antiga plantació i que ara ja no era necessària.

Igualment, al gener ambdues brigades van col·laborar amb l'ajuntament de Vistabella, en la retirada de neu de carrers d'aquesta localitat i escampat de sal després de les nevades. També retiraren la neu dels voltants del centre d'Interpretació del Parc Natural i durant les gelades del mes de gener es va escampar sal a la carretera de Sant Joan i es va picar el gel al camí de l'Ermitori i en els accesos a la «Casa Forestal».

Altres treballs de col·laboració amb l'ajuntament de Vistabella va ser la neteja dels abeuradors de l'Alforí, El Fontanal i la Font de la Randera, així com el repartiment de llenya per als veïns d'aquest poble.

6.10 Recompte d'ascensions al pic:

Com s'ha comentat en l'apartat del Pla de Prevenció d'Incendis Forestals, entre els mesos de març a novembre es va mantindre obert l'observatori forestal del pic Penyagolosa. Durant aquest temps, les persones encarregades de la vigilància d'incendis han realitzat un recompte d'afluència al pic. Els resultats han sigut els següents:

Mes	Nº persones
Març	377 (des del dia 18)
Abril	2467
Maig	1936
Juny	891
Juliol	1303
Agost	1923
Setembre	1013
Octubre	2065
Novembre	806 (fins al dia 14)
TOTAL	12.781 persones

Zones d'acampada i campaments:

Sol·licituds d'acampada al Planàs: 1.022 sol·licituds (per a 3.300 persones)

Sol·licituds d'acampada als campaments: 18 sol·licituds (per a 3.567 persones)

7. Integració socioeconòmica

Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana

El març del 2011 es va publicar el Decret 26/2011, de 18 de març, del Consell, sobre el règim jurídic i el procediment de concessió de la llicència d'ús de la Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana, convertint-se la marca en una ferramenta de dinamització orientada a aquelles empreses ubicades en l'àrea d'influència dels Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana.

Forma part de l'essència de la marca, l'estimulació de l'activitat econòmica de l'àrea d'influència dels Parcs, aprofitant l'oportunitat de les activitats connexes i complementàries, i tractant de generar sinergies entre les dites activitats: produccions primàries, productes agrícoles i ramaders, productes artesans, serveis d'allotjament i restauració, turisme actiu, educació ambiental i interpretació del patrimoni.

En 2021 hi ha hagut huit empreses certificades amb la Marca Parcs al Parc Natural de Penyagolosa, quatre relacionades amb productes naturals i altres quatre relacionades amb el turisme rural.

En la categoria de producte natural es troben la **Mos de bresca** (de recent incorporació), el celler **Barranco Magro**, **Embotits Flor** i la **Piscifactoria de Villahermosa del Río** en aquesta última localitat, les quals trauen al mercat els seus productes més característics amb aquest segell de qualitat.

Mos de bresca, és un projecte que naix de la passió per l'apicultura amb l'objectiu de millorar l'ecosistema alhora que es produeix una mel ecològica única i de màxima puresa i qualitat.

El celler **Barranco Magro**, ofereix el seu vi Barranco Magro, d'autor i amb 12 mesos en bota de roure francès, un vi que s'obté de vinyes plantades a mà en els vessants del Penyagolosa, en el terme municipal de Villahermosa del Río.

Embotits Flor ofereix el seu pernil ibèric procedent de porcs Ibèric Flor nascuts i criats a Villahermosa del Río als peus del Penyagolosa, amb una alimentació natural basada en pastures, alfals, pinsos naturals (de soja, ordi, blat, segó i oli d'oliva o soja) i bellota dels carrascars ubicats en les mateixes instal·lacions. Els pernils són curats en assecadors naturals durant un temps mínim de 24 mesos, la qual cosa li conferix al producte una qualitat superior.

La **piscifactoria de Villahermosa del Río** té com a objectiu la reproducció de la truita comuna autòctona, amb la finalitat de reforçar el manteniment de vida d'aquesta espècie, que pobla el riu Villahermosa. L'aigua del riu Villahermosa té les característiques apropiades per al desenvolupament de la truita comuna autòctona, per això, per mitjà d'un procés de reproducció natural i una investigació d'aproximadament 4 anys, s'ha aconseguit desenvolupar el cicle de producció, que assegura la no extinció d'esta espècie i una possible comercialització.

En la categoria de turisme rural, ofereixen els seus productes les marques **Cases rurals Penyagolosa**, **Itinerantur**, **Viunatura** i **Gegantur**.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Les **Cases rurals Penyagolosa** és un complex turístic d'allotjament format per quatre habitatges: tres apartaments rurals, Garbí, Gregal i Xaloc, i una casa rural L'Arc de Polo. Totes d'ús no compartit. Situades en el nucli urbà del municipi de Vistabella del Maestrat.

Itinerantur oferix rutes per tota la província de Castelló i en totes elles les persones que els acompanyen gaudixen, observen, assaborixen i senten l'espai que se'ls convida a descobrir. Les rutes interpretatives solen ser circulars, eixint i arribant a un punt concret i accessible.

Viunatura és una cooperativa de turisme actiu i esports d'aventura formada per un grup de professionals que oferixen activitats en el medi natural que utilitzen per a mostrar la immensa diversitat natural, geològica i històrica de les comarques l'interior de Castelló.

Gegantur és una empresa que es dedica a fer valdre el patrimoni natural i cultural dels pobles que envolten el Penyagolosa per mitjà de la realització de visites guiades, rutes interpretatives de senderisme i bicicleta de muntanya, i experiències agroalimentàries i culturals en l'àmbit del Parc Natural de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

8. Inversions realitzades en 2021

BRIGADES PN	Base	Impost 4%	Materials	TOTAL	Despeses generals
	226.965,89 €	9.078,64 €	25.000,00 €	261.044,53 €	
EDUCADORS	Base	Impost 4%	Materials		
	84.742,64 €	3.389,71 €	700,00 €	88.832,35 €	
COORDINACIÓ VAERSA					
	18.434,13 €	737,37 €		19.171,50 €	
ESTUDIS					
	ICBiBE: Apol·lo			5.000,00 €	
	UJI: IoT			2.000,00 €	
	Camí general: sendes Pic			2.000,00 €	
CAIXA FIXA (Inclou gasoil)					
				1.114,86 €	
BRIGADA NATURA 2000					
				21.366,45 €	
TOTAL 2021				400.529,68 €	370.163,23 €
PRESSUPOST 2020				438.710,76 €	355.475,53 €
% diferència				-8,70 %	4,13 %

Nota: No s'inclouen les inversions comptables a la Direcció Territorial de Castelló, com les inversions en matèria de: prevenció d'incendis, tractaments fitosanitaris contra plagues, Senda Verda (àrea d'acampada, àrees recreatives), grans reparacions en pistes forestals, etc.